MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

LAURA BURSEVIČIŪTĖ-ŠVEDĖ
CIVILINĖ IR VERSLO TEISĖ

# BENDRO GYVENIMO NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Prof. dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė

Vilnius, 2020

**TURINYS**


ĮVADAS…… 3
1. BENDRO GYVENIMO NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS FORMOS……..…… 9
1.1. Faktinė santuoka: ištakos ir evoliucija.....……. 9
1.2. Bažnytinė santuoka: kada pagal religines apeigas sudaryta santuoka laikytina bendru gyvenimu neįregistravus santuokos.....…….…… 12
1.3. Partnerystė kaip žmogaus teisių plėtros rezultatas ir visuomeninio gyvenimo būtinybė..... 16
2. POREIKIS REGLAMENTUOTI BENDRĄ GYVENIMĄ NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS. PARTNERIŲ TURTINĖS IR ASMENINĖS NETURTINĖS TEISĖS..... 22
2.1. Kokią problemą siekiama išspręsti reglamentuojant bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos – socialinę ar teisinės nelygybės?……... 22
2.2. Turtinių teisių įgyvendinimo apimtis: panašumai ir skirtumai lyginant su santuoka... 25
2.2.1. Turto, įgyto gyvenant neįregistravus santuokos, teisinis režimas……..... 25
2.2.2. Paveldėjimas: galimybės ir grėsmės……... 31
2.2.3. Civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles ir teisė į išlaikymą .....…….…… 34
2.3. Asmeninės neturtinės teisės: partnerių ir sutuoktinių teisinio statuso skirtumai..... 39
2.3.1. Įvaikinimas: sutuoktinių ir partnerių galimybės..... 39
2.3.2. Administracinė ir baudžiamoji teisė – asmenų, gyvenančių neįregistravus santuokos, ir sutuoktinių teisių turinys..... 42
2.3.3. Socialinės apsaugos teisė: kokia valstybės įtvirtintų socialinių garantijų įtaka bendram gyvenimui neįregistravus santuokos..... 47
3. BENDRO GYVENIMO NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO PERSPEKTYVOS..... 49
IŠVADOS…… 53
PASIŪLYMAI……..... 55
LITERATŪRA……..... 56
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS……... 68
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA…… 69
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA……...…….. 70
PRIEDAI……...…… 71
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ..... 74

# ĮVADAS

***Tiriama problema***. Šiame magistro baigiamajame darbe tiriama, ar esamas bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinis reglamentavimas yra pakankamas siekiant užtikrinti asmenų, pasirinkusių gyventi bendrai neįregistravus santuokos, teisių ir teisėtų interesų apsaugą, kuo šių asmenų teisinis statusas skiriasi lyginant su sutuoktinių teisiniu statusu, su kokiomis kliūtimis jie susiduria įgyvendindami savo turtines ir asmenines neturtines teises.

***Temos aktualumas.*** Bendras vyro ir moters gyvenimas nesudarius santuokos žinomas jau Senovės romėnų teisėje. Senovės romėnų teisė įtvirtino konkubinato (*concubinatus*) institutą – „tai laisvo vyro ir moters, kurie yra Romos piliečiai, sąjunga, sudaroma ir palaikoma be *affectio maritalis*, t. y. be pasiryžimo (valios) gyventi drauge kaip sutuoktiniai. Dažniausiai konkubinato santykiai susiklostydavo tarp Romos piliečių, kurie neturėjo galimybės sudaryti teisėtą romėnišką santuoką pagal *ius civile* [...]“[1].

Viduramžiais Katalikų bažnyčia įtvirtino bausmes už gyvenimą kartu nesusituokus, bet kokios formos konkubinatas prilygintas nuodėmei. Santuoka Viduramžių Europoje išimtinai priklausė Bažnyčios kompetencijai ir teisiškai nebuvo pripažįstamos jokios kitos bendro gyvenimo formos.[2]

Kartu su visuomeninių santykių raida, XX a. septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose Skandinavijos valstybėse jau atsiranda bendro gyvenimo neįregistravus santuokos instituto teisinio reglamentavimo užuomazgos[3].

Teisės mokslininkų dėmesys, nulemtas visuomeninių santykių pokyčių, bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problematikai auga. Išsamias šio klausimo studijas atlieka ir rekomendacijas teikia Europos šeimos teisės komisija, 2001 m. įkurta šeimos teisės ekspertų organizacija, kurioje dalyvauja ir ekspertai iš Lietuvos.

2019 m. Europos šeimos teisės komisija, išleido išsamų ir originalų taisyklių rinkinį - *Principles of European family law regarding property, maintenance, and succession rights of couples in de facto unions* - galintį tapti įkvėpimo šaltiniu įstatymų leidėjams įteisinant porų, kurios nėra įforminusios savo santykių, teises ir pareigas[4].

---

[1] Marius Jonaitis, *Romėnų privatinė teisė* (Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2014), 131.

[2] Dr. Lina Beliūnienė, Mindaugas Lankauskas, Virgilijus Pajaujis, Johanas Baltrimas, „Partnerystės instituto reglamentavimas Europos valstybėse. Teisinės galimybės Lietuvoje?“, *Teisės e-aktualijos*, 2 (11) (2016): 9, http://teise.org/wp-content/uploads/2017/01/aktualijos-16_2_Nr11.pdf.

[3] J. Sprindžiūnaitė, „Nesituoksi? Būkime partneriai“, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., https://infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=4034.

[4] Katharina Boele-Woelki, Frédérique Ferrand, Cristina González-Beilfuss, Maarit Jänterä-Jareborg, Nigel Lowe, Dieter Martiny, Velina Todorova, *Principles of European family law regarding property, maintenance, and succession rights of couples in de facto unions* (Cambridge: Intersentia Ltd, 2019).

Lietuvoje bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) teisinis institutas įtvirtintas 2000 m. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą (toliau – CK). Vis dėlto, CK trečiosios knygos XV skyriaus normos taip ir neįsigaliojo jų įsigaliojimą susiejus su įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką, įsigaliojimo momentu[5].

Įstatymas, reglamentuojantis partnerystės įregistravimo tvarką, nėra priimtas iki šiol, nors Lietuvos Respublikos Seime buvo registruoti du Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektai[6] bei 5 iniciatyvos pakeisti CK nuostatas[7], reglamentuojančias bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos. Pagrindinė šių iniciatyvų tematika susijusi su partnerystės registravimo tvarka bei kyla iš diskusijų tarp politikų ir visuomenės narių – ar partnerystės teisinis institutas turi būti taikomas ir tos pačios lyties asmenims, siekiantiems formalizuoti savo santykius. Taip pat šios iniciatyvos apėmė ir bandymus išsamiau reglamentuoti turtines partnerių teises, tėvystės nustatymo klausimus.

2001 m. gyventojų surašymo duomenimis, „bendra sugyventinių dalis tarp visų vyresnių nei 18 metų asmeninių namų ūkių gyventojų yra 4,1 proc.“[8]. Sociologiniai tyrimai rodo, kad nuo „XX a. dešimto dešimtmečio pradžios vykstant sparčioms ir esminėms socialinėms,

---

[5] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.

[6] „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. IXP-3272, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.227530?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea ir „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. XIP-3687, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.408151?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.

[7] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2,19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.232, 3.234, 3.235 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo $3.229^1$, $3.229^2$ straipsniais įstatymas“, projektas XP-2459, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.303068?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea, „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235, 6.588, 6.590, 6.744 straipsnių pakeitimo įstatymas“, projektas Nr. XIP-3688, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.408152?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea, „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.140, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 3.2291, 3.2341, 3.2342 straipsniais įstatymas“, projektas Nr. XIP-4097, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.418672?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea, „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.1, 3.3, 3.16, 3.140, 3.150, 3.194, 3.229, 3.230, 3.231, 3.234, 3.235 straipsnių ir III knygos III dalies ir VI skyriaus pavadinimų pakeitimo, Kodekso papildymo 3.230(1) ir 3.230(2) straipsniais, bei 3.232 ir 3.233 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas“, projektas Nr. XIIP-2849, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/24a88f90d20a11e49a8e8a8aa8141086?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea ir „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19 ir 3.229 straipsnių pakeitimo įstatymas“, projektas Nr. XIIP-3561, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/6bcb7dd0610f11e5b316b7e07d98304b?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.

[8] Aušra Maslauskaitė, „Asmeninių namų ūkių gyventojų šeiminė padėtis“, *Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida* (Vilnius, Socialinių tyrimų institutas, 2006), 92, https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=10987.

ekonominėms, kultūrinėms permainoms, keičiasi ir Lietuvos šeima“[9], pastebimos santuokų mažėjimo tendencijos, vis daugiau žmonių gyvena bendrą gyvenimą neįregistravę santuokos. Tai patvirtina ir 2011 m. gyventojų surašymo duomenys – sugyventiniai sudarė 5 proc. visų namų ūkių gyventojų.[10] Vienas iš ryškiausių požymių, rodančių bendro gyvenimo neįregistravus santuokos populiarėjimą visuomenėje, yra nesantuokinių vaikų dalis iš visų gimusių vaikų. Nuo 1990 m. iki 2005 m. šis rodiklis padidėjo nuo 7 iki 28,4 proc. ir didžiausią poveikį jam darė būtent bendrai gyvenančių neįregistravusių santuokos asmenų vaikų gimimai[11]. 2016 m. duomenimis Lietuvoje ne santuokoje gimė 27,4 proc. vaikų.[12] Procentas ne santuokoje gimusių vaikų, palyginti su 2005 m., yra nežymiai mažesnis, tačiau išlieka gana aukštas, t. y. daugiau kaip ketvirtadalis vaikų gimsta ne santuokoje.

Būtina atsižvelgti ir į tai, kad žmogaus teisių kontekste dažnėja diskusijos dėl valstybių pareigos suteikti teisinį pripažinimą ir tos pačios lyties poroms. Europos žmogaus teisių teismas, 2015 m. priimdamas sprendimą byloje *Oliari ir kiti prieš Italiją,* konstatavo, kad Italija, nesuteikdama jokio teisinio pripažinimo tos pačios lyties asmenų poroms, pažeidė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį, nes jis įtvirtina pozityvią valstybės pareigą užtikrinti pagal konvencijos 8 straipsnį ginamų žmogaus teisių apsaugą[13]. Šis teismo sprendimas susilaukė didelio atgarsio visuomenėje[14], tad tikėtina, kad, anksčiau ar vėliau, ir Lietuvoje bus grįžtama prie teisinio reglamentavimo iniciatyvų dėl tos pačios lyties porų santykių įteisinimo.

Manytina, kad bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) teisinis reglamentavimas ilgainiui taps vis aktualesnis, nes apims vis didesnę visuomenės dalį.

Šiuolaikinėse demokratinėse valstybėse, kintant ir plėtojantis visuomeniniams santykiams, santuoka tampa ne vieninteliu šeimos organizavimo būdu, o bendras gyvenimas neįregistravus santuokos (partnerystė) pamažu tampa norma. Todėl visuomenė ir valstybė neturėtų ignoruoti visuomenės dalies, pasirinkusios gyventi kartu ir neregistruoti santuokos, tačiau dėti visas pastangas, kad teisinėmis priemonėmis būtų sprendžiamos problemos, su kuriomis gali susidurti šie asmenys ar jų vaikai. Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo neapibrėžtumas kelia praktinių problemų visuomeninių santykių dalyviams.

---

[9] Aušra Maslauskaitė, *supra note,* 8: 101.
[10] „Namų ūkiai ir šeimos, jų sudėtis ir dydis“, Oficialios statistikos portalas, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=827910.
[11] Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida*, supra note,* 8: 103.
[12] „Lietuva tarp 5 šalių, kur mažiausiai vaikų gimsta ne santuokoje“, Euroblogas, žiūrėta 2020 m. kovo 8 d., https://euroblogas.lt/2018/04/23/lietuva-tarp-5-saliu-kur-maziausiai-vaiku-gimsta-ne-santuokoje/.
[13] Sprendimas byloje *Oliari ir kiti prieš Italiją*, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156265%22]}.
[14] „Prof. V. Mizaras: partnerystės instituto nebuvimas – socialiai neteisinga situacija“, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., http://naujienos.vu.lt/prof-v-mizaras-partnerystes-instituto-nebuvimas-socialiai-neteisinga-situacija/.

Atkreiptinas dėmesys, kad CK trečiosios knygos XV skyriuje, reglamentuojančiame bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos (partnerystę), yra tik 7 straipsniai ir jie visi skirti aptarti bendrai gyvenančių asmenų turtines teises. Tačiau asmeninės neturtinės teisės, pavyzdžiui, ligos atveju informacijos suteikimas partneriui ar partnerio lankymas įkalinimo įstaigoje, nėra aptartos. Šių teisių neįtvirtinus ir atskiruose įstatymuose ar poįstatyminiuose teisės aktuose, bendrai gyvenantys ir santuokos neįregistravę asmenys atsiduria nelygiavertėje padėtyje, nors, vertinant žmogaus teisių aspektu, objektyvaus pagrindo apriboti asmenines neturtines teises nėra.

***Temos naujumas, mokslinis ištyrimas.*** Atsižvelgdami į teisėkūros iniciatyvas (jau minėti Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymų projektai) ir visuomenės diskusijas, studijų ar straipsnių bendro gyvenimo neįregistravus santuokos tema autoriai analizuodavo vieną ar kelis probleminius aspektus, atlikdavo šio teisinio instituto reglamentavimo apžvalgą kitose Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse.

Tam tikrus šio teisinio instituto aspektus yra analizavę dr. Lina Beliūnienė, Mindaugas Lankauskas, Virgilijus Pajaujis, Johanas Baltrimas[15], prof. dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė[16], doc. dr. Petras Algirdas Miškinis[17].

Kai kuriais atvejais šis institutas buvo labiau analizuojamas kaip socialinio gyvenimo konstruktas, diskusijose – kokie santykiai gali būti laikomi šeima, o teisiniams aspektams dėmesio skiriama mažiau.

***Šio magistro baigiamojo darbo reikšmė*** – išanalizavus bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinį institutą, prisidėti prie tolesnės šio instituto teisinio reglamentavimo plėtros, teisės spragų šalinimo ir asmenų turtinių ir asmeninių neturtinių teisių apsaugos.

***Magistro baigiamojo darbo tikslas*** – atskleisti asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, teisių ir pareigų turinį, galimybes ginti savo teises ir teisėtus interesus, kartu identifikuojant teisinio reglamentavimo probleminius aspektus ir formuluojant galimus pasiūlymus reguliavimo tobulinimui.

***Uždaviniai, kuriuos įgyvendinant bus siekiama šio magistrin2.1io darbo tikslo:***

[15] Dr. Lina Beliūnienė, Mindaugas Lankauskas, Virgilijus Pajaujis, Johanas Baltrimas, *supra note*, 2.

[16] Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, „Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos“, *Jurisprudencija*, 4 (106) (2008), https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2592/3681.
Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, „Teisinė šeimos forma“, *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų,* Gediminas Sagatys (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013).
Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, „Regulation of Informal Relationships in Lithuania“, *European Family Law in Action: Volume IV Informal Relationships*, Katharina Boele-Woelki, Charlotte Mol, Emma van Gelder (Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2015).

[17] Doc. dr. Petras Algirdas Miškinis, „Sugyventinių teisių reglamentavimo problemos“, *Jurisprudencija*, 37 (29) (2003), https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3480/3274.

1. atskleisti bendro gyvenimo neįregistravus santuokos instituto prigimtį ir ištakas bei poreikį reglamentuoti šiuos santykius, detaliau išanalizuoti bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formas;

2. išanalizuoti asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, turtinių teisių turinį, šių teisių įgyvendinimo probleminius aspektus, lyginant su sutuoktinių turtinėmis teisėmis, ir partnerių (sugyventinių) bei sutuoktinių teisinio statuso suvienodinimo teisines pasekmes;

3. išanalizuoti asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, asmeninių neturtinių teisių turinį, šių teisių įgyvendinimo probleminius aspektus, lyginant su sutuoktinių neturtinėmis teisėmis, ir partnerių (sugyventinių) bei sutuoktinių teisinio statuso suvienodinimo teisines pasekmes;

4. įvertinus buvusias asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, teisinio instituto reglamentavimo iniciatyvas, remiantis atlikta turtinių ir asmeninių neturtinių teisių analize, pateikti pasiūlymus dėl šio instituto teisinio reglamentavimo.

***Tyrimo metodika.*** Šiame magistro baigiamajame darbe naudojami įvairūs teoriniai ir empiriniai mokslinių tyrimų metodai.

Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos ištakos analizuojamos istoriniu lyginamuoju metodu.

Vertinant asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, teisių turinį ir lyginant jį su sutuoktinių teisine padėtimi, pasitelkiami teorinis mokslinės literatūros ir teisės aktų, teismų ir ES valstybių praktikų analizės bei lyginamasis metodai, taip pat aprašomasis tyrimo metodas.

Loginės analizės metodas darbe naudojamas analizuojant, vertinant ir apibendrinant informaciją, rengiant išvadas bei pasiūlymus.

***Tyrimo struktūra.*** Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoji darbo dalis skirta išnagrinėti bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formas, jų formavimosi ištakas, raidą, kaip šios formos plito visuomenėje. Šių temų analizė leis suformuluoti teorinį pagrindą nagrinėjant konkrečius bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) aspektus.

Antroji darbo dalis skirta įvertinti asmenų, gyvenančių kartu ir neįregistravusių santuokos, teisinio statuso ypatumus, analizuojant teisinį reglamentavimą, Lietuvos Respublikos teismų ir ES valstybių praktiką. Šioje dalyje taip pat siekiama nustatyti, kokias visuomenines problemas siekiama išspręsti šio instituto reglamentavimu, analizuojamos konkrečios turtinės ir asmeninės neturtinės teisės, jų apimtis bei palyginimas su sutuoktinių turtinėmis ir asmeninėmis neturtinėmis teisėmis.

Trečiojoje darbo dalyje apžvelgiamos bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) instituto teisinio reglamentavimo iniciatyvos ir galima jų transformacija, atsižvelgiant į besikeičiančius visuomeninius santykius, aptariamos perspektyvos, apibendrinamos išvados ir pateikiami pasiūlymai.

***Šio magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys*** – bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) instituto teisinis reglamentavimas yra nepakankamas, siekiant užtikrinti tokią bendro gyvenimo formą pasirinkusių asmenų turtinių ir asmenių neturtinių teisių apsaugą.

## 1. BENDRO GYVENIMO NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS FORMOS

Šioje darbo dalyje apžvelgiamos bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formos: faktinė santuoka, bažnytinė santuoka ir partnerystė. Visuomenėje egzistuoja ir daugiau bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formų[18]. Šios formos pasirinktos atsižvelgiant į tai, kad jos egzistavo ir (arba) egzistuoja Lietuvoje ir vienokiu ar kitokiu aspektu buvo ir (arba) yra reglamentuojamos įstatymais, arba siekiama tokį reglamentavimą nustatyti. Pasirinktos formos apžvelgiamos bendrąja prasme – analizuojamos jų ištakos ir vieta šiandieninėje visuomenėje.

Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formų analizė leis suformuluoti teorinį pagrindą nagrinėjant konkrečius bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) teisinio instituto aspektus.

### 1.1. Faktinė santuoka: ištakos ir evoliucija

Šiame poskyryje apžvelgiama faktinės santuokos instituto raida ir jos pripažinimo teisinės pasekmės tokioje santuokoje gyvenusiems asmenims.

Senovės Romoje santuoka buvo laikomas teisės pripažįstamas ir reglamentuojamas trunkamojo pobūdžio vyro ir moters ryšys, kurio tikslas yra nuolatinis bendras gyvenimas. Santuokos esmė buvo suprantama kaip vyro ir moters ryšys, viso gyvenimo bendrumas, dieviškosios ir žmonių teisės susivienijimas. Romėniškos santuokos egzistavimo pagrindas – *affectio maritalis*, t. y. išoriškai išreikšta ir nuolat palaikoma vyro ir moters valia išlaikyti santuokinį ryšį bei kartu gyventi[19]. Klasikinė romėnų teisė santuoką laikė veikiau socialinės ir paprotinės prigimties nei teisės institutu. Be to, santuokos santykiuose kur kas labiau buvo įžvelgiama faktinė, o ne juridinė jų prigimtis [...]. Tik poklasikiniu laikotarpiu sustiprėja požiūris į santuoką kaip į juridinį veiksmą (sandorį).[20]

Vertinant Senovės Romoje egzistavusį santuokos institutą, kuomet santuokos sudarymui buvo svarbu ne jos įforminimas, bet vyro ir moters aiškiai išreikšta valia gyventi kartu, darytina išvada, kad toks santuokos institutas liudija egzistavus faktinę santuoką.

Iki įsigalint krikščionybei, pagal papročius sudaryta santuoka savo esme laikytina faktine santuoka, nes jos egzistavimui nebuvo reikalinga registracija (viešas valstybės pripažinimas).

Viduramžiais santuokos sudarymas buvo išimtinai Katalikų bažnyčios kompetencija ir bet kokia kita bendro sugyvenimo forma buvo laikoma nuodėme. Vis dėlto manytina, kad toks

[18] Marsha Garrison „The decline of formal marriage: inevitable or reversible?“ *Family law quarterly, vol. 41, No. 3* (2007): 490, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1084562.
[19] Marius Jonaitis, *supra note,* 1: 113-114.
[20] *Ibid*, 116.

griežtas Katalikų bažnyčios požiūris į santuoką ir skyrybų negalimumą galėjo iš dalies prisidėti prie faktinių santuokų paplitimo, pvz., „XIX a. Lietuvoje egzistavo daug faktinių santuokų, nes sutuoktiniai negalėjo laisvai išsiskirti.“[21].

Pastebėtina, kad Katalikų bažnyčios požiūris į faktinę santuoką šiek tiek sušvelnėjo. Šiuolaikinės Katalikų bažnyčios matymu „būtina skirti [...] de facto gyvenimo sąjungas, į kurias kai kas įsitraukia verčiamas sunkių aplinkybių, ir tas, kurios, kaip tokios, pasirenkamos savanoriškai „vadovaujantis paniekos, protesto ar atmetimo paženklinta nuostata visuomenės, šeimos institucijos, socialinės ir politinės tvarkos atžvilgiu arba vien malonumo troškimu“. Galiausiai reikia atsižvelgti ir į tuos, kuriuos į de facto gyvenimo sąjungas įstumia „didžiausias neišprusimas ar skurdas, kartais tikrai neteisingos gyvenimo sąlygos ar taip pat tam tikras psichologinis nebrandumas, dėl kurio jie svyruoja ir bijo sudaryti pastovų ir galutinį ryšį“.[22]

Antrojo pasaulinio karo metu, Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, Lietuvoje pradėjo veikti 1926 m. RTFSR santuokos, šeimos ir globos įstatymų kodeksas. Kodeksas suteikė galimybę užregistruoti faktinę santuoką, tačiau, vadovaujantis kodekso 12 straipsniu, teismui turėjo būti pateikti įrodymai, patvirtinantys šiuos faktus: bendrą gyvenimą ir bendro ūkio vedimą, santuokinių santykių išviešinimą prieš trečiuosius asmenis asmeniniame susirašinėjime ar kituose dokumentuose, taip pat, priklausomai nuo aplinkybių, tarpusavio materialinę paramą, bendrą vaikų auklėjimą ir pan.[23]

Atkreiptinas dėmesys, kad 1926 m. RTFSR santuokos, šeimos ir globos įstatymų kodeksas numatė galimybę registruoti ištuoką ir tais atvejais, kai asmenys gyveno faktinėje santuokoje, t. y. jų santuoka nebuvo registruota teisės aktų nustatyta tvarka. Taip pat faktinę santuoką galėjo nutraukti teismas. Tokiu būdu valstybė pripažino, kad faktinės santuokos egzistavimas sukelia tam tikras teisines pasekmes ir faktinė santuoka tam tikrais aspektais prilyginama registruotai santuokai. Vis dėlto, nutraukiant faktinę santuoką, sugyventiniams buvo suteikiamos ne vienodos teisės kaip sutuoktiniams. Neregistruotoje (faktinėje santuokoje) gyvenantys asmenys turėjo tik teisę į išlaikymą dėl nedarbingumo ir teisę į kartu gyvenant įgyto turto dalį.[24]

Lietuvoje nuo 1944 m. teisės aktais įtvirtinama santuokos registracijos svarba. Faktinė santuoka nebuvo reglamentuojama Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos

---

[21] Rusnė Juozapaitiene „Bažnytinės santuokos registracija“, *Kultūra ir visuomenė* 2 (3) (2011): 107, http://culturesociety.vdu.lt/wp-content/uploads/2012/01/9.-R_Juozapaitiene_Baznytines-santuokos-registracija.pdf.

[22] „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“, lcn.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/seima-santuoka-de-facto.html#%C5%A0eimos%20sekuliarizacija%20Vakaruose.

[23] „Постановление ВЦИК от 19.11.1926 о введении в действие Кодекса законов о браке, семье и опеке (вместе с Кодексом), Pravo.levonevsky.org, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr6679.htm.

[24] *Ibid.*

kodekso nuostatomis. Šio kodekso 6 straipsnyje įtvirtinta, kad Lietuvos Tarybų Socialistinėje Respublikoje santuokos ir šeimos santykius teisiškai reguliuoja tiktai valstybė. Pripažįstama tiktai santuoka, sudaryta valstybiniuose civilinės metrikacijos organuose, išskyrus tam tikras išimtis, kurias plačiau nagrinėsime kalbėdami apie bažnytinę santuoką.[25]

Manytina, kad valstybę šiam žingsniui pastūmėjo grėsmė monogamijos principui, valstybės kontrolės nebuvimas, gyventojų duomenų apskaitos sunkumai ir panašiai[26]. Vienas iš pagrindinių motyvų pripažinti tik registruotą santuoką – valstybės siekis labiau kontroliuoti savo piliečius ir tokiu būdu užtikrinti visuomeninių santykių stabilumą.

Sovietiniu laikotarpiu bendras gyvenimas neįregistravus santuokos dažnai buvo nulemtas „ekonominių, politinių, finansinių ir paprasčiausių buitinių priežasčių“[27]. Faktas, kad asmenys, gyvenantys faktinėje santuokoje galėdavo atsidurti geresnėje (materialinėje) padėtyje nei asmenys oficialiai įregistravę santuoką, galėjo lemti gyventojų nepasitenkinimą tokia situacija ir pačia sovietų valdžia, kuri nesugeba situacijos suvaldyti. Todėl valstybė išreiškė aiškų pripažinimą ir palaikymą tik valstybės registruotai santuokai.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir numačius galimybę atkurti nuosavybės teises į okupacijos metu nacionalizuotą turtą, teismus pasiekė nemažai prašymų nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą – asmenų bendrą gyvenimą faktinėje santuokoje. Šiuo atveju galima išskirti dvi kategorijas asmenų. Pirma kategorija yra asmenys, buvę faktiniuose santuokiniuose santykiuose iki 1944 m. liepos 8 d. Jie turi teisę kreiptis į teismą ir prašyti nustatyti juridinį faktą, jei sutuoktinis yra miręs. Jei abu sutuoktiniai yra gyvi, tokios bylos teismams nežinybingos, tokiu atveju asmenys savo faktinius santykius gali įforminti, įregistruodami santuoką, nurodydami šių santykių atsiradimo laiką. Kita kategorija asmenų yra tie, kurie buvo faktiniuose santuokiniuose santykiuose, po 1944 m. liepos 8 d., taip pat, jeigu vienas iš tų asmenų tuo metu buvo kitoje įregistruotoje santuokoje. Tokiu atveju teismai negali nustatinėti faktinių santuokinių santykių buvimo, nes pagal tuo metu galiojusį teisinį reglamentavimą buvo pripažįstamos tik valstybės registruotos santuokos.[28]

2001 m. priimtame ir šiuo metu galiojančiame CK nėra nuostatų, kuriose būtų minima faktinė santuoka. CK įtvirtintoje santuokos sampratoje nurodoma, kad santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius

[25] „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodekso patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20471?jfwid=q86m1vv2y.
[26] Kudinavičiūtė-Michailovienė, *supra note,* 16: 28.
[27] Doc. dr. Petras Algirdas Miškinis, „Sugyventinių teisių reglamentavimo problemos“, *Jurisprudencija* 37(29) (2003): 67, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3480/3274.
[28] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 1999 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K - 3 – 106/1999 m., teisesgidas.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=16776.

santykius.[29] CK santuokos sudarymo faktą sieja su jos įforminimu įstatymų nustatyta tvarka – tik nuo šio momento sutuoktiniai įgyja tam tikras teises ir pareigas.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad bendras sutuoktinių gyvenimas neįregistravus santuokos, ir po CK įsigaliojimo negalėtų būti teismų pripažįstamas faktine santuoka ir tapti pagrindu atsirasti tam tikroms teisinėms pasekmėms.

Tokia valstybės pozicija faktinės santuokos atžvilgiu yra iš dalies suprantama ir pateisinama, ypač sistemiškai vertinant valstybės teisėkūrą. Valstybė, kaip socialinės apsaugos teikėja, numato papildomų garantijų, pvz., vieniems vaikus auginantiems asmenims (papildomos kasmetinių atostogų dienos, ilgesni įspėjimo dėl atleidimo iš darbo terminai, garantijos išsaugoti darbo vietą ir kt.[30]). Tokiu atveju konstatavus faktinę santuoką ir asmeniui įgijus visas iš santuokos sudarymo atsirandančias teises ir pareigas, tektų laikyti, kad prieš tai asmuo, būdamas faktinėje santuokoje, buvo nepagrįstai įgijęs tam tikras įstatymuose įtvirtintas teises, tačiau vargu, ar būtų galima atstatyti buvusią padėtį ir kiltų socialinio teisingumo problema.

Apibendrinant galima teigti, kad faktinė santuoka, kaip bendro gyvenimo neįregistravus santuokos, forma *de facto* egzistavo nuo seniausių laikų, tam tikrais istoriniais periodais ji buvo oficialiai pripažįstama valstybės, t. y. egzistavo ir *de jure*. Poveikį faktinės santuokos paplitimui visuomenėje turėjo įvairūs faktoriai: religiniai (pvz., ištuokos negalimumas), ekonominiai (pvz., siekis įgyti daugiau turto negu buvo oficialiai leidžiama valstybės).

### 1.2. Bažnytinė santuoka: kada pagal religines apeigas sudaryta santuoka laikytina bendru gyvenimu neįregistravus santuokos

Pagal Katalikų bažnyčios mokymą, bažnytinė santuoka yra vienas iš bažnyčios sakramentų, ypatingas tuo, kad jį suteikia ne kunigas, bet besituokiantys asmenys vienas kitam. „Santuokos sakramentas – tai Dievo bei Bažnyčios liudytojų akivaizdoje vyro ir moters duota priesaika visą gyvenimą vienas kitą mylėti, gerbti ir susilaukti vaikų bei juos ugdyti“ [31]. Kaip matyti iš santuokos sakramento apibrėžimo, bažnytinė santuoka nėra siejama su registracijos faktu, o su aiškiai ir viešai (liudytojų akivaizdoje) išreikšta vyro ir moters valia.

---

[29] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, eSeimas, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=0c59c5d7-22af-4270-bbcb-ea2d46737271.

[30] „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, eSeimas, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1c86438b-2e0e-489d-9099-a30d131f7cf9.

[31] Santuoka, Vilniaus Šv. Vyskupo Stanislovo ir Šv. Vyskupo Vladislovo arkikatedra bazilika, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://www.katedra.lt/santuoka/.

Atkreiptinas dėmesys, kad „privaloma santuokos registracija Katalikų bažnyčioje buvo įvesta tik po 1563 m. Tridento susirinkimo“[32], iki šio momento bažnytinė santuoka laikytina bendru gyvenimu neįregistravus santuokos.

XX amžiaus Lietuvos teisinėje sistemoje bažnytinės santuokos institutas išgyveno kelis etapus.

Atkūrus Lietuvos valstybę, Lietuvos Respublikos Konstitucijose bažnytinė santuoka buvo prilyginama registruotai santuokai ir bažnyčioje susituokusiems asmenims nebuvo pareigos santuoką dar kartą registruoti valstybės institucijose.[33]

Antrojo pasaulinio karo metu, Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, Lietuvoje pradėjo veikti 1926 m. RTFSR santuokos, šeimos ir globos įstatymų kodeksas. Pagal šį kodeksą, santuokos, sudarytos pagal religines apeigas, teisinės reikšmės neturėjo, išskyrus tam tikras išimtis, kuomet bažnytinėje santuokoje gyvenantys asmenys galėjo būti laikomi gyvenančiais faktinėje santuokoje ir tokią santuoką buvo galima registruoti nuo jos sudarymo momento.[34] Taigi, darytina išvada, kad bažnytinė santuoka šiuo istoriniu periodu valstybės buvo laikoma bendru gyvenimu neįregistravus santuokos ir tik įstatyme nustatytais atvejais buvo sudaryta galimybė įregistruoti pagal religines apeigas sudarytą santuoką nuo jos sudarymo momento.

Vadovaujantis Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodekso nuostatomis, religinės santuokos apeigos, kaip ir kitos religinės apeigos, neturėjo teisinės reikšmės. Vis dėlto, kodeksas numatė ir tam tikrų išimčių. Religinių apeigų metu sudaryta santuoka buvo pripažįstama, jei apeigos, atliktos iki tarybinių civilinės metrikacijos organų įsteigimo arba atkūrimo[35], kitais atvejais, valstybės požiūriu, bažnytinė santuoka tebuvo bendras gyvenimas neįregistravus santuokos.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, 1992 m. referendumu priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinama, kad valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją.[36]

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 1994 m. balandžio 21 d. nutarime išaiškino, kad „Konstitucijos 38 straipsnio ketvirtosios dalies nuostata, kad „Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją“, negali būti taikoma įteisinti bažnytinei santuokai, sudarytai iki

---

[32] Juozapaitienė, *supra note,* 21: 107.
[33] Mindaugas Maksimaitis, *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija* (Vilnius: Justitia, 2005), 321-379.
[34] „Постановление ВЦИК от 19.11.1926 о введении в действие Кодекса законов о браке, семье и опеке (вместе с Кодексом), Pravo.levonevsky.org, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr6679.htm.
[35] „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodekso patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20471?jfwid=q86m1vv2y.
[36] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ea6d9af0-ccec-40db-9a33-199052a50dc3.

Konstitucijos įsigaliojimo, t. y. iki 1992 m. lapkričio 2 d. Jeigu iki šios datos santuoka nebuvo įregistruota valstybinėse civilinės metrikacijos įstaigose, kaip tai buvo nustatyta Santuokos ir šeimos kodekso normose, tai ji netapo juridiniu faktu ir nesukėlė jokių teisinių pasekmių, nes pagal anksčiau galiojusius įstatymus jų negalėjo sukelti.“[37] Tai suponavo, kad asmenys, nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo iki įsigaliojant Lietuvos Respublikos Konstitucijai sudarę bažnytinę santuoką ir neįregistravę jos civilinės metrikacijos įstaigoje, valstybės požiūriu buvo laikomi asmenimis, bendrai gyvenančiais neįregistravus santuokos.

Priėmus CK, jame detaliau reglamentuotas santuokos sudarymas bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka.[38] Lietuvos Respublikos „įstatymo leidėjas išplėtė pačią „bažnytinės santuokos“ sampratą, oficialiai pripažindamas pagal visų dešimties[39] Lietuvoje įregistruotų bei valstybės pripažintų konfesijų vidaus (kanonų) teisės nustatytas procedūras sudarytas santuokas“[40]. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-334 „Dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo“, į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigose įtraukiamos santuokos, sudarytos šiose valstybės pripažintose religinėse bendruomenėse ir bendrijose: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų, karaimų, Lietuvos evangelikų baptistų bendruomenių sąjungos, Septintosios dienos adventistų Bažnyčios, Lietuvos Respublikos evangelinio tikėjimo krikščionių sąjungos.[41] Toks teisinis reglamentavimas suponuoja, kad pagal valstybės nepripažintų kitų bažnyčių ir religinių organizacijų apeigas sudarytos santuokos, valstybės požiūriu, laikytinos bendru gyvenimu neįregistravus santuokos.

Nepaisant to, kad Konstitucijoje įtvirtintas pagal religines apeigas sudarytos santuokos pripažinimas, tokiu būdu sudaryta santuoka sukelia tokias pačias teisines pasekmes kaip ir valstybės registruota santuoka tik tuo atveju, jeigu ji atitinka CK įtvirtintas sąlygas ir yra laiku (per 10 dienų) įtraukiama į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje[42]. Taigi, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas bažnytinės santuokos registracijos pripažinimas nėra absoliutus. Būtina turėti omenyje, kad jei „bažnytinė santuoka buvo sudaryta pažeidžiant CK 3.12–3.17 straipsniuose

---

[37] Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas, lrkt.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta444/content.

[38] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.

[39] Šiuo metu jau 12.

[40] Doc. dr. Kazys Meilius, doktorantas Gediminas Sagatys, „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų kelias į pripažinimą“, *Jurisprudencija* 28(20) (2002): 131. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3602/3394

[41] Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-334 „Dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/15fd41a0ccd811e6a2cac7383cbb90a3

[42] Kauno apygardos teismo 2015 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1715-254/2015, e-teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://eteismai.lt/byla/242176390371991/2A-1715-254/2015

nustatytas santuokos sudarymo sąlygas (CK 3.24 straipsnio 2 dalis, 3.304 straipsnis), Civilinės Metrikacijos skyriaus darbuotojas privalo tokios santuokos neįtraukti į apskaitą, o jei vis dėlto taip įvyko, teismas turi panaikinti bažnytinės santuokos įtraukimą į apskaitą (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko galioti apylinkės teismo sprendimą, kuris santuokos įtraukimą į apskaitą Civilinės Metrikacijos skyriuje pripažino negaliojančiu nuo santuokos įtraukimo į apskaitą momento, pripažinus, kad buvo pažeistos CK 3.13 ir 3.15 straipsniuose nustatytos santuokos sudarymo sąlygos – santuokos savanoriškumas ir asmens veiksnumas)[43]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat išaiškino, kad „valstybė registruoja juridinį santuokos sudarymo faktą, siekdama užtikrinti tiek viešąjį, tiek privatųjį interesą, todėl konstitucinė nuostata, kad valstybė pripažįsta ir bažnytinę registraciją, negali būti vertinama kaip absoliuti ir nereikalaujanti jokios papildomos įgyvendinimo tvarkos. Valstybė gali pripažinti tik tai, kas jai yra žinoma, todėl tam, kad bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudaryta santuoka būtų pripažinta, būtina įvykdyti CK 3.24 straipsnio 2 dalyje nustatytas sąlygas. Visų pirma valstybė gali pripažinti tik tokią santuoką, kuri buvo sudaryta nepažeidžiant valstybės nustatytų materialiųjų santuokos sudarymo sąlygų.“[44]

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Lietuvos teismų praktiką sutuoktinių turto teisinis režimas, nustatytas CK 3.87 straipsnyje, taikomas tik tuomet kai bažnytinė santuoka įtraukiama į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje, iki tol turto teisiniam režimui nustatyti taikytinos CK normos, reglamentuojančios bendrąją dalinę nuosavybę. Kaip konstatavo Lietuvos Aukščiausias teismas, privalomas bažnytinės santuokos įtraukimas į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje yra ir sutuoktinių valios, gyvenant bažnytinėje santuokoje, naudotis civilinių įstatymų garantuojamomis teisėmis ir pareigomis, įgyvendinimas, kuris leidžia tarpusavio turtiniuose santykiuose taikyti turto lygių dalių principą.[45] Tai suponuoja, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo teismo formuojamą praktiką, bažnytinė santuoka, tais atvejais, kai pranešimas apie bažnytinę jos registraciją per 10 dienų nepateikiamas civilinės metrikacijos įstaigai, prilygsta bendram gyvenimui neįregistravus santuokos, t. y. bažnytinė registracija pagal teisines pasekmes neprilygsta santuokos registracijai civilinės metrikacijos įstaigoje.

Analizuojant kitų Europos valstybių požiūrį į bažnytinę santuoką, pastebėtina, kad jis glaudžiai susijęs su valstybės ir bažnyčios santykiu – kuo valstybės ir bažnyčios santykis glaudesnis, tuo didesnė reikšmė suteikiama pagal religines apeigas sudarytai santuokai. „Taigi, vyrauja du skirtingi požiūriai į santuokos sudarymą. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Belgijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Šveicarijoje yra privaloma civilinė santuokos sudarymo

[43] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 3K-3-148/2008, e-teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://eteismai.lt/byla/87303224208656/3K-3-148/2008
[44] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 7 d. nutartis Nr. 3K-7-6/2007 (S), e-teismai.lt. žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://eteismai.lt/byla/63726540752588/3K-7-6/2007
[45] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis Nr. 3K-7-563/2005, teisesgidas.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=29243

ceremonija, kai religinė ceremonija galima tik greta civilinės. Kitose šalyse, kaip antai Danijoje, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Graikijoje, Italijoje, Norvegijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Švedijoje, civilinės ir bažnytinės ceremonijos yra besituokiančiųjų teisė ir laisvė, užtikrinanti teisinius vedybų padarinius.“[46]

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad bažnytinė (konfesinė) santuoka nuo bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (krikščionybės pradžioje) evoliucionavo iki valstybės pripažįstamos registruotos santuokos. Lietuvos Respublikos atveju netgi pripažįstant ne tik pagal katalikų, bet ir pagal kitų konfesijų apeigas sudarytas santuokas.

Bažnytinės santuokos traktavimas yra priklausomas nuo valstybės požiūrio. Kai kuriais istoriniais periodais bažnytinė santuoka iš esmės buvo laikoma tik bendru gyvenimu neįregistravus santuokos, jei asmenys, nepasinaudoję įstatymais nustatytomis galimybėmis, tokios santuokos neįregistruodavo valstybės institucijose.

Pagal Lietuvos Respublikoje galiojantį teisinį reglamentavimą, tik CK normas atitinkanti ir nustatyta tvarka valstybės įregistruota bažnytinė (konfesinė) santuoka sukelia civilines sutuoktinių teises ir pareigas, priešingu atveju tai tėra bendras gyvenimas neįregistravus santuokos. Iki šių dienų pagal tam tikrų, valstybės nepripažįstamų bažnyčių ir religinių organizacijų apeigas sudaryta santuoka, Lietuvos valstybės požiūriu yra bendras gyvenimas neįregistravus santuokos.

### 1.3. Partnerystė kaip žmogaus teisių plėtros rezultatas ir visuomeninio gyvenimo būtinybė

Šeimos autonomijos idėjos atsiradimas ir plėtra XX amžiaus viduryje nulėmė poreikį sukurti ir įtvirtinti teisinius institutus, kurie apsaugotų santuokos nesudariusių asmenų turtines ir asmenines neturtines teises. Pabrėžiant šeimos autonomijos principo esmę, atkreipiamas dėmesys, kad valstybė turi vykdyti „pareigas tik tada, kai šeimos nariai neatlieka šeimos funkcijų, nevykdo jiems tenkančių pareigų ir dėl to nukenčia kiti šeimos nariai (sutuoktinis, partneris, vaikai, tėvai ir pan.), kai šeimos santykiai irsta ar baigiasi, kai šeimoje pažeidžiami svarbūs interesai, tarkim, piktnaudžiaujama tėvų valdžia, vaikų nepriežiūra, sutuoktinio, partnerio skriaudimas,“[47] t. y. valstybė neturėtų kištis į asmenų gyvenimą, reguliuodama, kokią bendro gyvenimo formą jie turėtų pasirinkti – gyventi neįregistravus santuokos ar santuokoje, tačiau turėtų pasirūpinti asmeniu, jei jo teisės pažeidžiamos. Taigi, partnerystė, vienokia ar kitokia forma, sparčiai ėmė populiarėti XX a. Šiuo metu ne tik Lietuvoje, bet ir kai kuriose kitose ES valstybėse vyksta diskusijos apie tos pačios lyties asmenų galimybes sudaryti oficialias sąjungas.

---

[46] Dalia Perkumienė, Rūta Brazienė, Santuokos institutas valstybės ir Bažnyčios požiūriu, *Soter :religijos mokslo žurnalas*, 12 (40) (2004): 17.

[47] Prof. Vytautas Mizaras, „Šeimos autonomija bent laikinai apginta“, delfi.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-mizaras-seimos-autonomija-bent-laikinai-apginta.d?id=58971301.

Atkreiptinas dėmesys, kad partnerystė teisėje apima įvairias situacijas: pvz., jungtinės veiklos sutarties pagrindu kuriama partnerystė gali apimti ne tik bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos, bet ir ūkio subjektų partnerystę verslo santykiuose. Šio magistro baigiamojo darbo aspektu analizuojama partnerystė tarp dviejų fizinių asmenų, ketinančių bendrai gyventi neįregistravus santuokos, atsirandanti jungtinės veiklos sutarties pagrindu ar įregistravus partnerystę teisės aktų nustatyta tvarka.

Liberalėjančioje visuomenėje niekam nuostabos nekelia, kai du žmonės nusprendžia siekti karjeros, vaikų susilaukti vėliau, kartu gyventi po vienu stogu ir nesiekia formalizuoti savo santykių. Santuoka tampa tik viena iš bendro gyvenimo alternatyvų. Tačiau toks formalios santykių išraiškos trūkumas gali sukelti įvairių problemų santykiams nutrūkus, ypač kai siekiama pasidalinti kartu užgyventą turtą. Būtent šiame etape ir atsiranda valstybės pareiga apginti silpnesnės šalies interesus. Tą akcentuoja ir Europos šeimos teisės komisija savo parengtuose Europos šeimos teisės principuose dėl *de facto* sąjungoje esančių porų teisių į nuosavybę, išlaikymą ir paveldėjimą.[48] Šių principų preambulėje konstatuojamos aplinkybės, pagrindžiančios poreikį užtikrinti ir kitokią bendro gyvenimo formą nei santuoka pasirinkusių asmenų teises ir teisėtus interesus: vis dažnesnis gyvenimas poroje neįforminus sąjungos, teisinio tikrumo trūkumas, poreikis apsaugoti silpnesniojo partnerio interesus, ypač pasibaigus *de facto* sąjungai, siekis užtikrinti šeimos gerovę, poreikis pripažinti tos pačios lyties asmenų sąjungą ir kt.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra konstatavęs, kad „konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi.“[49] Taigi, konstitucinės teisės požiūriu, visiškai nesvarbu, kokią formą pasirenka žmonės, svarbu tos formos turinys bei siektini tikslai.

Manytina, kad partnerytė tam tikra prasme yra žmogaus teisių ir laisvių plėtros „produktas“. Visuotinai pripažįstama, kad žmogaus teisės – „prigimtinės teisės priklausančios visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų pilietybės, gyvenamosios vietos, lyties, etninės kilmės, odos spalvos, religijos, kalbos, ar kitų aspektų. [...] Tarptautinė teisė įpareigoja valstybes veikti

[48] „The Principles of European family law regarding the property, maintenance and succession rights of couples in de facto unions“, ceflonline.net, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., http://ceflonline.net/wp-content/uploads/English-De-Facto.pdf.

[49] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, lrkt.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content.

arba susilaikyti nuo veiksmų tam, kad skatintų laikytis bei apsaugoti žmogaus teises bei pamatines laisves, priklausančias tiek individams, tiek grupėms.“[50]

Viena iš svarbiausių institucijų, užtikrinančių žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, yra Europos Žmogaus Teisių Teismas. Teismo sprendimai, kuriuos jis priima atsižvelgdamas į besikeičiančios visuomenės poreikius, joje vykstančius socialinius, kultūrinius, politinius pokyčius, aiškina žmogaus teisių ir laisvių turinį, adaptuodamas jį pagal šiandienines realijas, yra vienas iš pagrindinių šaltinių, atskleidžiančių žmogaus teisių esmę.

Pagal formuojamą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio, reglamentuojančio teisę į privatų ir šeimos gyvenimo gerbimą, kontekste, privatus gyvenimas yra plati koncepcija, apimanti sferą, kurioje kiekvienas individas gali laisvai vystytis ir išreikšti savo asmenybę tiek santykyje su kitais, tiek su išoriniu pasauliu.[51] Kalbant apie šeimos gyvenimo sampratą, pažymėtina, kad Teismas, atsižvelgdamas į besikeičiantį požiūrį Europos visuomenėse ir toliau plėtodamas šią sampratą evoliucionuojančių papročių šviesoje, yra pabrėžęs, kad šeimos gyvenimas neapsiriboja tik tomis šeimomis, kurios sukurtos santuokos pagrindu; ši sąvoka gali apimti ir kitus *de facto* santykius.[52]

Vienoje iš bylų Konstitucinis Teismas atsižvelgė į tai, kad „EŽTT jurisprudencijoje šeimos samprata (iš tiesų EŽTT vartoja „šeimos gyvenimo“ sampratą) neapsiriboja tradicinės šeimos, kuriamos santuokos pagrindu, sąvoka; Konvencijos 8 straipsnio, įtvirtinančio teisę į pagarbą šeimos gyvenimui, prasme yra ginami ir kiti bendro gyvenimo santykiai, kuriuos apibūdina asmenų tarpusavio ryšių pastovumas, prisiimtų įsipareigojimų pobūdis, bendrų vaikų turėjimas ir kt. Konkrečiai tariant, Konstitucinis Teismas rėmėsi bylomis Marckx prieš Belgiją (1979), Kroon ir kt. prieš Nyderlandus (1994), Keegan prieš Airiją (1994) El Boujaidi prieš Prancūziją (1997).“[53]

Besikeičianti Europos visuomenė, joje vykstantys kultūriniai, socialiniai, politiniai pasikeitimai, tam tikra prasme privertė Europos Žmogaus Teisių Teismą pripažinti, kad ir dviejų tos pačios lyties asmenų gyvenimas yra laikomas šeimos gyvenimu, todėl patenka į Konvencijos taikymo sritį,[54] vadinasi, turėtų būti atitinkamai saugomas ir ginamas valstybės.

---

[50] „Žmogaus teisės“, Visi skirtingi, visi lygūs, žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., http://visiskirtingivisilygus.lt/infocentras/zmogaus-teises/

[51] Ivana Roagna, „Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights“, echr.coe.int, žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Roagna2012_EN.pdf:12.

[52] *Ibid,* 27.

[53] Prof. Dainius Žalimas, „Europos Žmogaus Teisių Teismo įtaka Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijai“ (pranešimas konferencijoje Europos žmogaus teisių konvencijos įgyvendinimas – tarp subsidiarumo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo priežiūros, Vilnius, 2016 m. rugsėjo 2 d. https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/09/pranesimai_zalimas_2016-m.pdf.

[54] Roagna, *op. cit.,* 13.

Galima pagrįstai teigti, kad besikeičiantys visuomeniniai santykiai bei formuojama tarptautinių teismų praktika veda visuotinio partnerystės instituto pripažinimo link, nepaisant to, ar ji egzistuoja tarp skirtingų ar tos pačios lyties asmenų.

Didžioji dauguma Europos valstybių partnerystę (ypač kiek tai susiję su tos pačios lyties asmenų partneryste) įteisino tik šio amžiaus pradžioje.[55] Šiuo aspektu pirmauja Skandinavijos šalys, kurios partnerystę (ir tos pačios lyties asmenų) įteisino dar XX a. devintajame dešimtmetyje. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu partnerystės institutas jau nebeegzistuoja Švedijoje ir Norvegijoje – poreikis turėti tokį teisinį institutą išnyko įstatymais numačius galimybę sudaryti santuoką tos pačios lyties asmenims.[56]

Europos valstybes pagal partnerystės reglamentavimą galima suskirstyti į šias kategorijas:

1) Partnerystės institutas apima ir skirtingų, ir tos pačios lyties asmenų bendrą gyvenimą (Austrija, Estija, Prancūzija, Airija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Ispanija, Italija, Graikija, Kipras, Malta);

2) Partnerystės institutas apima tik tos pačios lyties asmenų bendrą gyvenimą (Kroatija, Čekija, Anglija ir Velsas, Suomija, Škotija, Slovėnija, Šveicarija, Vengrija, Vokietija);

3) Partnerystės institutas apima tik skirtingų lyčių asmenų bendrą gyvenimą (Lietuva);

4) Partnerystės institutas nėra įtvirtintas teisės aktais (Belgija, Bulgarija, Danija, Latvija, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Rusija, Slovakija, Švedija).

Atkreiptinas dėmesys, kad ketvirtajai kategorijai priskirtinose valstybėse partnerystės instituto nėra dėl skirtingų priežasčių. Norvegija, Portugalija ir Švedija įteisino tos pačios lyties santuokas, tokiu būdu tarsi konstatuodamos, kad partnerystės institutas aktualus tik nesant galimybės sudaryti santuokas tos pačios lyties asmenims. Tuo tarpu likusiose valstybėse partnerystės institutas apskritai nepripažįstamas. Lenkija, pvz., deklaruoja, kad asmenys, nenorintys sudaryti santuokos, gali kurti savo bendrą gyvenimą sutartiniu pagrindu.[57]

Analizuojant valstybių pateiktą informaciją, galima išskirti požymius, kuriuos atitinkantys dviejų žmonių bendro gyvenimo santykiai laikytini partneryste – santykiai turi būti nuolatiniai, ilgalaikiai, kartu gyvenantys asmenys turi gyventi kaip pora, vesti bendrą ūkį, turėti bendrą vaiką(-ų) ir kt. Daugeliu atvejų, partnerystės santykius reglamentuojantys įstatymai daugiausiai dėmesio skiria partnerių (sugyventinių) turtinėms teisėms, tarpusavio išlaikymui (ypač

[55] Informal Relationships reports by jurisdiction, ceflonline.net, žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., http://ceflonline.net/informal-relationships-reports-by-jurisdiction/.
[56] Prof. dr. Tone Sverdrup, „National report: Norway“, prof. Maarit Jänterä-Jareborg, prof. Margareta Brattström, LisaMarie Eriksson, „National report: Sweden“, ceflonline.net, žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., http://ceflonline.net/informal-relationships-reports-by-jurisdiction/.
[57] Informal Relationships reports by jurisdiction, *op. cit.*

po partnerystės pasibaigimo), galimybe naudotis bendra gyvenamąja patalpa po partnerio (sugyventinio) mirties ir kt.[58]

Dėl šio instituto reglamentavimo Lietuvoje vyksta aršios diskusijos. Ypatingai jautrus klausimas – šio instituto taikymas tos pačios lyties asmenų bendram gyvenimui formalizuoti.

Priėmus CK, jame buvo įtvirtinta bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) galimybė, tačiau bendram gyvenimui neįregistravus santuokos (partnerystei) aktualių nuostatų reikėtų ieškoti ne tik CK trečiojoje knygoje, skirtoje šeimos teisei, bet ir šeštojoje knygoje, skirtoje prievolių teisei. Tą patvirtina ir toliau apžvelgiama Lietuvos teismų praktika.

Pagal CK 3.229 straipsnį, bendras gyvenimas neįregistravus santuokos (partnerystė) turi būti registruotas viešame registre įstatymo nustatyta tvarka. Tačiau įstatymas, reglamentuojantis partnerystės registracijos tvarką nėra priimtas iki šiol, t. y. sudaryti partnerystę pagal CK trečiosios knygos nuostatas iki šiol nėra galimybės. Tuo tarpu visuomeniniai santykiai liberalėja ir, kaip jau minėta šiame darbe, nemaža visuomenės dalis renkasi bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos. Bendram gyvenimui neįregistravus santuokos pasibaigus nedraugiškai, kyla ginčai dėl kartu užgyvento turto. Valstybė ir teisingumą vykdantys teismai negali ignoruoti tokių teisinių santykių ir neginti silpnesniosios santykių šalies interesų, motyvuodami tuo, kad CK numatytas teisinis reglamentavimas negalioja, tad turi būti rastos tinkamos priemonės šiai teisės spragai pašalinti.

Vadovaujantis Lietuvos teismų praktika, teisinę jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties formą gali įgyti labai įvairūs civiliniai santykiai – bet kokie įstatymui neprieštaraujantys kelių asmenų tarpusavio įsipareigojimai kooperuojant turtą ar nematerialines vertybes užsiimti bendra veikla ar siekti bendro tikslo. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367-701/2016).[59]

Jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis yra sutartis, kuria du ar daugiau asmenų (partnerių), kooperuodami savo turtą, darbą ar žinias, įsipareigoja veikti bendrai tam tikram, neprieštaraujančiam įstatymui tikslui arba tam tikrai veiklai (CK 6.969 straipsnio 1dalis). Remiantis šiuo apibrėžimu ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika išskirtini esminiai susitarimų, vertintinų kaip jungtinės veiklos sutartys, požymiai: tai yra, dviejų ar daugiau asmenų įsipareigojimas užsiimti bendra veikla ar bendrai veikti tam tikram tikslui; visi bendri reikalai tvarkomi bendru dalyvių susitarimu (CK 6.972 straipsnio 5 dalis); kad pasiektų tikslą, jungtinės veiklos sutarties dalyviai įneša įnašus pinigais ar kitu turtu arba dalyvaudami savo darbu (žr. pvz.

[58] Informal Relationships reports by jurisdiction, *supra note,* 55.
[59] Kauno apygardos teismo 2019 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-45-924/2019, e-teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://eteismai.lt/byla/191983962613440/e2A-45-924/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-367-701/2016 ir kt.).[60]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai formuoja teismų praktiką, kad „nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamas pagrindas pripažinti buvus asmenų susitarimą dėl jungtinės veiklos sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę (pvz. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-181-969/2016). Bendrosios jungtinės veiklos pradžia siejama su tuo laiku, kai šalys pradėjo kartu gyventi ir vesti bendrą ūkį.“[61]

Taigi, siekiant patvirtinti egzistavus bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos (partnerystę), nebūtina teismui pateikti rašytinės jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties, teismui priimtini visi įrodymai, kurie patvirtintų Lietuvos Aukščiausiojo teismo išskirtus jungtinės veiklos (partnerystės) požymius.

Apibendrinant darytina išvada, kad savo esme partnerystės institutas kaip toks valstybių teisinėse sistemose buvo įtvirtintas vėliau negu registruota santuoka. Manytina, kad šio instituto įteisinimą ir plėtrą paskatino kintantis požiūris į žmogaus teises, žmonių lygybę, privataus gyvenimo gerbimą. Pirmiausia šis institutas sietinas su tos pačios lyties asmenų bendro gyvenimo įteisinimu (tą patvirtina ir pirmieji Skandinavijos valstybėse priimti partnerystę reglamentuojantys įstatymai). Vis dėlto, partnerystės institutas yra svarbus ir skirtingų lyčių asmenims, ypač kai reikia apginti silpnesniosios santykių šalies interesus. Tačiau valstybės įteisintas ir veikiantis partnerystės institutas nėra vienintelis būdas jų teises apginti, tą patvirtina Lietuvos teismų praktika. Norvegijai ir Švedijai atsisakius partnerystės teisinio instituto, mažai tikėtina, kad šiose valstybėse nebeliko asmenų, gyvenančių neįregistravus santuokos, todėl panašu, kad valstybės kitomis priemonėmis užtikrina tokių asmenų teisių ir teisėtų interesų gynybą.

Manytina, kad sudėtinga partnerystės registravimo tvarka, praktiškai prilygstanti santuokos registravimo tvarkai, galėtų būti viena iš kliūčių plisti partnerystei visuomenėje ir tokiu būdu suteikti asmenims galimybę apginti savo teises ir teisėtus interesus. Tad yra itin svarbu apsispręsti, kokio tikslo siekia valstybė, įstatymais įtvirtindama bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) institutą. Apie tai plačiau kalbama kitoje šio darbo dalyje.

---

[60] Lietuvos Apeliacinio Teismo 2019 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje E2A-314-943/2019, e-teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://e-teismai.lt/byla/57929532487692/e2A-314-943/2019.

[61] Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje „Dėl bendro gyvenimo metu įgyto ir sukurto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe ir turto dalių nustatymo“, e-teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://eteismai.lt/byla/101038994597945/e2A-154-794/2019; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2015 (S), liteko.teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a2e9e8d-ce11-4924-9bc5-bf80cc489588

## 2. POREIKIS REGLAMENTUOTI BENDRĄ GYVENIMĄ NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS. PARTNERIŲ TURTINĖS IR ASMENINĖS NETURTINĖS TEISĖS.

Socialiai atsakinga valstybė ir visuomenė, pripažindamos ir gerbdamos žmogaus teises, negali ignoruoti visuomenės dalies, kuri pasirinko kitokį bendro gyvenimo būdą nei santuoka šeiminiams santykiams sukurti. Vis daugiau visuomenėje kalbama ir diskutuojama apie bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos – partnerystę. Pažymėtina, kad „užsienio valstybėse skirtumų tarp partnerystės ir santuokos akivaizdžiai mažėja. Valstybių, įteisinančių partnerystę, vis daugėja. Teisinės partnerystės pasekmės tampa panašios į santuokos teisines pasekmes“[62], kita vertus, kai kurios valstybės jau atsisako registruotos partnerystės, suteikdamos galimybę tuoktis tos pačios lyties asmenims. Atsižvelgiant į tai, valstybių įstatymų leidėjai stengiasi reaguoti į besikeičiančius visuomeninius santykius ir imasi iniciatyvų juos sureguliuoti.

Lietuvos įstatymų leidėjas taip pat reaguoja į visuomenėje vykstančius pokyčius. Kaip jau minėta, CK įtvirtintas bendro gyvenimo neįregistravus santuokos institutas. CK nuostatoms įsigalioti trūksta tik įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką. Pastarojo klausimo teisinio reglamentavimo iniciatyvų būta ne vienos, šiais įstatymų projektais siekta ne tik nustatyti partnerystės registravimo tvarką, bet ir „užtikrinti Lietuvos Respublikos teisinės sistemos nuoseklumą, užtikrinti ne santuokos pagrindu šeimyninius santykius sukūrusių šeimų teises, suteikti galimybę įregistruoti tokias šeimas; taip pat užpildyti 10 metų egzistuojančią teisinio reglamentavimo spragą. Priėmus įstatymą, į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą būtų perkeltos pasaulinės teisinės praktikos nuostatos.“[63]

Šioje darbo dalyje analizuojama bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) instituto esmė, partnerių turtinės ir asmeninės neturtinės teisės ir šių teisių turinys lyginant su sutuoktinių teisėmis, aptariamos partnerių galimybės apginti turtines ir asmenines neturtines teises remiantis galiojančiomis teisės normomis.

### 2.1. Kokią problemą siekiama išspręsti reglamentuojant bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos – socialinę ar teisinės nelygybės?

Valstybės kuriamas teisinis reguliavimas turi tikslą taip sureglamentuoti visuomeninius santykius, kad būtų užtikrinta jų dalyvių teisių ir pareigų pusiausvyra, apginti teisėti interesai, taip

[62] J. Sprindžiūnaitė, „Nesituoksi? Būkime partneriai“, žiūrėta 2020 vasario 28 d., https://infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=4034.
[63] „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektas“ Nr. XIP-3687 aiškinamasis raštas, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.408154?jfwid=1difh0haoo

pat užtikrintas visuomeninių santykių stabilumas ir tvari raida. Siekiant užtikrinti teisinio reguliavimo aktualumą, teisės aktais įtvirtinamos nuostatos turi atliepti visuomeninių santykių raidos pokyčius, tam tikrais atvejais galbūt netgi paskatinti jų raidą, įvertinti jurisprudenciją, kuri ilgainiui taip pat keičiasi, pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo vartojama šeimos sąvoka, kuri aktuali kalbant ir apie bendrai gyvenančių santuokos neįregistravusių asmenų teises, „bėgant laikui plėtojosi atsižvelgiant į besikeičiančius Europos visuomenės įpročius, tikėtina, tai vyks ir ateityje besikeičiančių papročių šviesoje“ [64]. Taigi, valstybė savo teisiniu reguliavimu siekia išspręsti visuomenėje egzistuojančią problemą arba užkirsti kelią galimos problemos atsiradimui.

Kalbant apie bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problematiką svarbu suprasti, kokio tikslo siekiama nustatant šių visuomeninių santykių teisinį reguliavimą. Pagal tai, kokias teises ir teisėtus interesus siekiama apsaugoti ir užtikrinti kuriamu teisiniu reguliavimu, galima išskirti dvi tikslų grupes – tikslą užtikrinti orią asmens materialinę padėtį pasibaigus bendram gyvenimui neįregistravus santuokos (pvz., teisę į dalį bendrai užgyvento turto, teisę naudotis bendra gyvenamąja patalpa, teisę paveldėti mirusio partnerio turtą ir kt.) ir tikslą užtikrinti tokios prigimties šeimos narių asmenines neturtines teises (pvz., teisę į tos pačios lyties asmenų bendro gyvenimo valstybinį pripažinimą, teisę neliudyti prieš savo šeimos narius, teisę gauti informaciją apie partnerio sveikatą, kai jis dėl savo būklės negali duoti sutikimo, tėvystės prezumpciją ir kt.).

Poreikį bendro gyvenimo neįregistravus santuokos reglamentavimu apginti silpnesniąją santykių šalį pabrėžia ir Europos šeimos teisės komisijos parengti principai. Pripažįstant, kad bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinis reglamentavimas būtų instrumentas spręsti socialines problemas, jis turėtų būti konstruojamas tokiu būdu, kad bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formalizavimas būtų minimalus, t. y. visuomeninių santykių dalyviams būtų lengvai įgyvendinamas. Tai suponuoja, kad kalbant apie bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinį reglamentavimą neturėtų būti kalbama vien tik apie partnerystės registravimo galimybę, tačiau ir apie kitas priemones, kurios padėtų asmenims, neįvykdžiusiems formalių reikalavimų (arba įvykdžiusiems tik minimalius), apginti savo teises ir teisėtus interesus. Teisinis reglamentavimas turėtų sudaryti pagrindą ne tik partnerių tarpusavio santykiams, bet ir jų santykiams su trečiaisiais asmenimis (pvz., valstybės institucijomis). Kaip nurodė Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, „iš Konstitucijos 38 straipsnio 1 dalies kylanti valstybės pareiga [...] įstatymais ir kitais teisės aktais taip sureguliuoti šeimos santykius, kad nebūtų sudaroma prielaidų diskriminuoti šeimos santykių dalyvių (kaip antai santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių vyro ir moters, jų vaikų (įvaikių), vieno iš tėvų, auginančio vaiką (įvaikį), ir

[64] Roagna, *supra note*, 51: 27.

kt.)“[65]. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra pripažinęs, kad *de facto* šeimų gyvenimas yra pripažįstamas pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją lygiai tokia pačia apimtimi, kaip ir formaliai įregistruoti ryšiai[66].

Europos Žmogaus Teisių Teismo nuomone, sąvoka „šeimos gyvenimo gerbimas“ reiškia, kad biologinė ir socialinė tikrovė yra svarbesnė už teisinę prezumpciją, prieštaraujančią nustatytiesiems faktams[67]. Vis dėlto, atkreiptinas dėmesys, kad ne bet koks bendras gyvenimas neįregistravus santuokos pagal teismų išaiškinimus būtų saugomas lygiai taip pat, kaip ir viešai įregistruotas asmenų tarpusavio ryšys. Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją „konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o ne šių santykių išraiškos forma“[68]. Tam tikri bendro gyvenimo neįregistravus santuokos, požymiai, kaip matyti iš ankstesnių šio magistrinio darbo dalių, nustatomi ir kitų valstybių teisės aktais, t. y. ne bet koks bendras gyvenimas neįregistravus santuokos yra saugomas teisės aktais.

Vis daugiau šiandieninėse visuomenėse ir įvairiuose tarptautiniuose formatuose kalbama apie galimybes tos pačios lyties asmenims, užtikrinant jų lygias teises, suteikti teisę oficialiai registruoti savo ryšį (priedas lentelė). Daugumoje Europos valstybių pripažįstamas ir teisės aktais saugomas bendras tiek tos pačios, tiek skirtingų lyčių asmenų ryšys. Pagal CK numatytą teisinį reglamentavimą, jei jis įsigaliotų toks, koks yra šiuo metu, trečiosios knygos XV skyriaus nuostatos būtų taikoms tik skirtingų lyčių asmenižms, tuo tarpu šeštosios knygos LI skyriaus nuostatos, reglamentuojančios jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį, galėtų būti taikomos vertinant tos pačios lyties asmenų ryšio sukeliamas teisines pasekmes. Vis dėlto, Prof. Vytauto Mizaro nuomone, „Lietuva iš tikrųjų pažeidžia tos pačios lyties asmenų šeimų teises, kadangi neužtikrina apibrėžto teisinio saugumo nei asmeninių neturtinių, nei turtinių bei tarpusavio atsakomybės vykdymo klausimais. [...] tos pačios lyties asmenų šeimų teisinė apsauga turės būti sureguliuota kaip partnerių, gyvenančių registruotos partnerystės pagrindais.“[69]

Pastebėtina, kad dažnai diskusijose dėl bendro gyvenimo neįregistravus santuokos, susikoncentruojama į tokių santykių dalyvių teisių apsaugą, tačiau pamirštamas ir visuomenės

[65] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *supra note*, 49.
[66] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas byloje Schalk ir Kopf prieš Austriją, Hudoc.Echr.Coe.int, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-99605%22]}.
[67] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Kroon ir kt. prieš Nyderlandus, Hudoc.Echr.Coe.int, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57904%22]}.
[68] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *op.cit*.
[69] Prof. Vytautas Mizaras, „Šeimos autonomija bent laikinai apginta“, delfi.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-mizaras-seimos-autonomija-bent-laikinai-apginta.d?id=58971301.

(viešas) interesas pripažinti tokius ryšius. Atkreiptinas dėmesys, kad santuoka yra pagrindas atsirasti ne tik tam tikroms turtinėms ir asmeninėms neturtinėms teisėms, bet ir pareigoms ar netgi tam tikriems apribojimams, pvz., pareiga deklaruoti turtą[70], privačius interesus[71], draudimas užimti pareigas valstybės tarnyboje[72] ir kt., tad manytina, egzistuoja viešas interesas pripažinti bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos dėl to, kad būtų užkertamas kelias tam tikroms korupcijos apraiškoms, pvz., nepotizmui ir pan.

Taigi, poreikis reglamentuoti bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos yra daugialypis. Jis gali būti grindžiamas tiek privačiu, tiek viešu interesu. Valstybei tenka nemenkas iššūkis teisės aktais tinkamai reglamentuoti bendrai gyvenančių santuokos neįregistravusių asmenų teises ir pareigas, kad būtų užtikrinta jų ir visuomeninių interesų pusiausvyra.

## 2.2. Turtinių teisių įgyvendinimo apimtis: panašumai ir skirtumai lyginant su santuoka. Ar yra alternatyvių teisinių įrankių apginti turtines teises?

Šiame poskyryje aptariamas turto, įgyto gyvenant neįregistravus santuokos, teisinis režimas, paveldėjimo ir civilinės atsakomybės klausimai. Pasirinkti analizuoti teisiniai institutai yra aiškiai reglamentuoti Lietuvos Respublikos įstatymais, kai kalbama apie susituokusius asmenis, tačiau kalbant apie santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių asmenų teisę į bendrai užgyventą turtą ar teisę paveldėti ir pan., teisinio reglamentavimo nėra arba jis nėra išsamus. Šiems klausimams dėmesio skyrė ir Europos šeimos teisės komisija, priimdama *Principles of European family law regarding property, maintenance, and succession rights of couples in de facto unions.*

### 2.2.1. Turto, įgyto gyvenant neįregistravus santuokos, teisinis režimas

Lietuvos Respublikoje esminės nuostatos, susijusios su bendrai gyvenančių neįregistravusių santuokos asmenų turto teisiniu režimu, įtvirtintos CK. CK trečiosios knygos XV skyrius nustato turtinius santykius tarp vyro ir moters, kurie, įregistravę savo partnerystę įstatymų nustatyta tvarka, bendrai gyvena ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos

[70] „Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.27942/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f7114ec5-d522-47e9-8fae-582c1658e187.
[71] „Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41669/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f7114ec5-d522-47e9-8fae-582c1658e187.
[72] „Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84605/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f7114ec5-d522-47e9-8fae-582c1658e187.

(sugyventiniai), turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius.[73] Šio skyriaus nuostatos įtvirtina ir apsaugo tik registruotoje partnerystėje gyvenančių asmenų interesus, be to, kaip jau ir minėta, šio skyriaus nuostatos iki šiol negalioja. Tokiu atveju, bendrai gyvenantys santuokos neįregistravę asmenys, siekdami apginti savo teises, gali remtis CK šeštosios knygos LI skyriaus, reglamentuojančio jungtinę veiklą (partnerystę) nuostatomis.

CK trečiosios knygos XV skyriaus nuostatos iš esmės skirtos tik turtinių santykių reguliavimui: įtvirtina turto, kuris pripažįstamas bendrai naudojamu sugyventinių, sąrašą; sugyventinių bendrai naudojamo turto teisinį režimą; bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimo principus; teisės disponuoti bendrai naudojami turtu apribojimus; teisę naudotis gyvenamąja patalpa. Sugyventinių bendrai naudojamu turtu pripažįstama: bendrai įgytas gyvenamasis namas ar butas, kurį sugyventiniai naudoja bendram gyvenimui; vieno iš sugyventinių nuomojamas ar teisėtai naudojamas gyvenamasis namas ar butas, kuris naudojamas bendram gyvenimui; sugyventinių bendrai įgytas ir bendrai naudojamas nekilnojamasis turtas, baldai ir kiti namų apyvokos daiktai, išskyrus daiktus, kurie skirti individualiam vieno iš sugyventinių naudojimui, taip pat turtas, kurį sugyventiniai naudoja rekreacijos tikslams (sodas, vasarnamis ir pan.). Sugyventiniams suteikiama teisė sudaryti notarinę sutartį dėl bendrai įgyto ir naudojamo turto padalinimo, pasibaigus jų bendram gyvenimui. Pagal CK trečiosios knygos XV skyriuje įtvirtintą bendrai naudojamo turto padalijimo tvarką, jeigu sugyventiniai nebuvo sudarę notarine tvarka patvirtintos sutarties dėl turto padalijimo, visas turtas, kurį sugyventiniai įgijo bendrai gyvendami ar naudojo bendrai, gali būti padalytas vieno sugyventinio reikalavimu teismo tvarka, pasibaigus jų bendram gyvenimui arba vienam mirus.

Teisės mokslininkai[74] pastebi, kad CK trečiosios knygos XV skyriaus nuostatoms trūksta teisinio reglamentavimo nuoseklumo ir aiškumo, pvz., nėra aiškiai įtvirtinta, kad sugyventinių bendrai įgytas turtas yra jų jungtinė nuosavybė, vietoj to CK įtvirtinamos įvairios išlygos ir išimtys ar tam tikri apsunkinimai sugyventiniams naudotis turtu. Painiavą kelia kodekse įtvirtintos dvi turto kategorijos – sugyventinių įgytas bendrai gyvenant turtas ir bendrai naudotas turtas. Logiškai sistemiškai aiškinant kodekso nuostatas, darytina išvada, kad bendrai naudotas turtas (ne visas, o tik CK 3.230 straipsnyje įvardytos jo kategorijos, tam tikrais atvejais nepaisant, kieno ir kada jis buvo įgytas) dalijamas lygiomis dalimis, t. y. ši nuostata iš esmės atitinka bendros jungtinės nuosavybės padalijimo principus, kuomet preziumuojama, kad sutuoktinių turto dalys yra lygios. Tačiau likęs turtas (CK 3.234 straipsnis), kuris buvo įgytas ar prižiūrimas panaudojant abiejų

[73] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=0c59c5d7-22af-4270-bbcb-ea2d46737271. . 3.229 str.
[74] Kudinavičiūtė-Michailovienė, supra note, 16: 30.

sugyventinių lėšas, dalijamas pagal bendrosios dalinės nuosavybės taisykles. Kaip galima pastebėti, CK atsiranda dar vienas papildomas požymis – turto priežiūra panaudojant abiejų sugyventinių lėšas. Vertinant nustatytą teisinį reglamentavimą, kyla neaiškumų, kaip vis dėlto turėtų būti padalintas CK 3.230 straipsnyje nurodytas sugyventinių turtas. Kadangi šios CK nuostatos tebėra negaliojančios, teismai, nagrinėdami bendrai gyvenusių santuokos neįregistravusių asmenų turto padalijimo bylas remiasi CK šeštosios knygos nuostatomis, pagal kurias partnerių įneštas turtas, buvęs jų nuosavybe, taip pat jungtinės veiklos metu gauta produkcija, pajamos ir vaisiai yra visų partnerių bendroji dalinė nuosavybė, jeigu ko kita nenustato įstatymas ar jungtinės veiklos sutartis.

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką dėl sugyventinių turtinių santykių, paminėtina, kad atsižvelgiant į tą faktą, kad nėra priimtas įstatymas nustatantis partnerystės įregistravimo tvarką, „nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamu pagrindu pripažinti buvus asmenų susitarimą dėl jungtinės veiklos sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę. Tais atvejais, kai turtą įgijo ar jis bendrai priklausė asmenims, kurie bendrai gyvena neįregistravę santuokos, tai santykiams dėl turto taikomos civilinės teisės normos, reglamentuojančios jungtinę veiklą. Jeigu asmenų susitarimas dėl bendros veiklos siekiant sukurti bendrąja nuosavybę buvo sudarytas iki 2000 m. CK įsigaliojimo, taikomos 1964 m. CK nuostatos“[75].

Lietuvos Apeliacinio Teismo nagrinėjamoje byloje kilo ginčas, ar atsakovo vardu registruotas turtas gali būti pripažintas bendrąja daline nuosavybe, įgyta kartu su ieškove abipusio susitarimo pagrindu, atsižvelgiant į neformalų, artimą gyvenimui santuokoje, faktinių santykių pobūdį, t. y. ar byloje ginčytinas turtas gali būti pripažintas sukurtu jungtinės veiklos (partnerystės) santykiuose. Kaip buvo išaiškinta, sprendžiant sugyventinių (partnerių) ginčą dėl turto, įgyto bendro gyvenimo metu, nuosavybės teisės – asmeninė vieno iš sugyventinių ar bendroji dalinė nuosavybė, reikia nustatyti, ar buvo sudarytas sugyventinių susitarimas įgyti turtą bendrosios dalinės nuosavybės teise. Pažymėtina, kad partnerių, vykdančių jungtinę veiklą, t. y. gyvenančių kartu ir vedančių bendrą ūkį, tarpusavio susitarimams nėra būdingas rašytinis jų įforminimas, todėl tiek paties jungtinės veiklos (partnerystės) faktą, tiek ir partnerių tarpusavio susitarimą, dėl sukuriamos (įsigyjamos) nuosavybės teisinio statuso (asmeninė ar bendroji dalinė), šalys gali įrodinėti visomis leistinomis įrodinėjimo priemonėmis. Šalis, siekdama pagrįsti reikalavimus dėl turto, registruoto vieno iš partnerio asmeninės nuosavybės teise, pripažinimo bendrąja daline nuosavybe, turi įrodyti ne tai, kad turėjo galimybių prisidėti prie turto sukūrimo, bet kad realiai,

[75] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2010, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://eteismai.lt/byla/53253943381413/3K-3-553/2010.

esant partnerių susitarimui, savo turtiniu įnašu, lėšomis ar darbu, prisidėjo prie turto sukūrimo ar įsigijimo.[76]

Analizuojant kitas turtines teises, pastebėtina, kad, registruotos partnerystės atveju, partnerio teisės į bendrą gyvenamąją patalpą yra platesnės negu sutuoktinio, t. y. „buvęs sugyventinis galėtų pretenduoti valdyti ir naudoti kito sugyventinio gyvenamąjį namą ar butą uzufrukto teise nepriklausomai nuo to, ar bendri vaikai lieka gyventi kartu su juo, ar ne. Antra, skirtingai nei sutuoktinių atveju, sugyventiniui suteikiama teisė reikalauti uzufrukto teisės, be kita ko, jei jis dėl tam tikrų aplinkybių (kurių sąrašas nėra baigtinis) neturi savo gyvenamosios patalpos. Trečia, nenustačius termino, kuriam buvęs sugyventinis gali reikalauti suteikti uzufrukto teisę į kito sugyventinio namą ar butą, šis turtas būtų apsunkintas neterminuotai. Buvusiam sutuoktiniui tokia teisė gali būti nustatoma tik iki to laiko, kol kartu su juo gyvenantys vaikai sulaukia pilnametystės“[77].

Atkreiptinas dėmesys, kad CK trečiosios knygos XV skyriaus nuostatos suponuoja, kad galimybė naudotis CK nustatytomis turtinėmis teisėmis sugyventiniams atsiranda tik bendrai gyvenant ne trumpiau kaip vienerius metus, o sutuoktinių turtinės teisės atsiranda iškart po santuokos sudarymo. Šiuo aspektu registruotoje partnerystėje gyvenantys asmenys atsiduria blogesnėje padėtyje lyginant ir su asmenimis, kurie bendrai gyvena neįregistravę santuokos jungtinės veiklos pagrindu.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad „pagal jungtinės veiklos sutarties nuostatas bendrai siekiamas tikslas yra sukurti ar įgyti bendrosios nuosavybės teise tam tikra turtą bendro gyvenimo ar kitiems tikslams (pvz., bendram ūkiui ar verslui, vaikų auginimui ir pan.). Kaip ir kiekvienos civilinės sutarties atveju, būtina nustatyti, į ką buvo nukreipta sutarties šalių valia, t. y. dėl kokio konkretaus turto (ar dėl viso tokių santykių metu įgyto turto) įgijimo ar tvarkymo bendrosios nuosavybės teise buvo susitarta. [...] Aiškinimas, kad visas jungtinės veiklos sutarties galiojimo laikotarpiu įgytas turtas savaime pripažintinas bendrąja daline nuosavybe, pažeistų sutarčių laisvės principą, nes taip būtų paneigta šalių laisva valia susitarti dėl savo būsimų teisių ir pareigų, be to, nepagrįstai ir neteisėtai apribotų asmenų subjektines teises, visų pirma nuosavybės teisę. Tai reiškia, kad sprendžiant sugyventinių ginčą dėl turto, įgyto bendro gyvenimo metu, nuosavybės teisės – asmeninė vieno iš sugyventinių ar bendroji dalinė, – reikia nustatyti, ar buvo sudarytas sugyventinių susitarimas įgyti turtą bendrosios dalines nuosavybes teise dėl kiekvieno konkretaus turto objekto.“[78]

---

[76] Lietuvos Apeliacinio Teismo 2019 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje E2A-314-943/2019, e-teismai.lt, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., https://e-teismai.lt/byla/57929532487692/e2A-314-943/2019.
[77] Kudinavičiūtė-Michailovienė, *supra note*, 16: 31.
[78] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-134/2011, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://eteismai.lt/byla/45198593157383/3K-3-134/2011.

Taigi, bendrai gyvenantys santuokos neįregistravę asmenys turi teisę kreiptis į teismą ir įrodyti, kad prisidėjo arba finansiškai, arba savo darbu įsigyjant ar pagerinant konkretų turtą arba prisidėjo prie bendros sugyventinių buities gerinimo (rūpinosi vaikais, namų buitimi), mokesčių mokėjimu, kartu tvarkė ūkį. Lietuvos teismų praktikoje suformuluota pozicija, kad reikalavimas sugyventiniams bendrai įgyjant turtą visus klausimus vienas su kitu derinti tik rašytiniais susitarimais, neatitinka sąžiningumo ir protingumo principų (CK 1.5 straipsnis) bei kasacinio teismo praktikos, jog nerašytinis susitarimas dėl jungtinės veiklos (partnerystės) sutartinių teisinių santykių, kuriais siekiama sukurti bendrąją dalinę nuosavybę, įrodinėjamas tokiomis aplinkybėmis, kaip šalių bendras gyvenimas (ypač jei jis ne epizodinis, bet trunka ilgą laiką, yra nuolatinis ir pastovus), ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir (ar) savo darbu ir kt.[79]

Rašytinės jungtinės veiklos sutarties nebuvimas neužkerta kelio įrodinėti, kad tokia sutartis tarp asmenų buvo sudaryta, šiuo atveju priimtinais įrodymais gali būti „parduotuvių čekiai, bankiniai pavedimai, kvitai už apmokėtas komunalines sąskaitas, liudytojai, patvirtinantys, kad sugyventiniai nuolat gyveno kartu ir pan. „Tokiu atveju teismas gali pripažinti, jog bendro gyvenimo metu įgytas turtas yra bendroji dalinė nuosavybė ir priklauso abiem sugyventiniams po ½ dalį“[80]. Kaip yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausiasis teismas „kai jungtinę veiklą plėtojantys asmenys tvarko bendrą ūkį, dalyvavimas siekiant bendro ūkinio tikslo yra ir darbas bendrame ūkyje. Sutarties dalyvių įnašai yra laikomi lygiais, jei sutartyje nenurodyta kitaip. (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-543-695/2016 38 punktą ir jame nurodytą ankstesnę kasacinio teismo praktiką)“[81]

Teismų praktikoje pripažįstama, kad bendroji nuosavybė kuriama ne tik dalyvių piniginiais įnašais, t. y. asmeninėmis santaupomis ar kitomis pajamomis, pvz., paskolomis, dovanotomis lėšomis ir pan., bet ir dalyvaujant savo darbu. Dalyvavimas savo darbu jungtinės veiklos sutartimi sulygtam tikslui pasiekti suprantamas ne tik kaip tiesioginis dalyvavimas kuriant (rekonstruojant) daiktą kaip nuosavybės objektą. Kai jungtinę veiklą plėtojantys asmenys tvarko bendrą ūkį, dalyvavimas siekiant bendro ūkinio tikslo yra ir darbas bendrame ūkyje. Sutarties dalyvių įnašai yra laikomi lygiais, jei sutartyje nenurodyta kitaip.[82]

---

[79] Lietuvos Aukščiausiojo Teismas, *supra note,* 82; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-84/2014, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://eteismai.lt/byla/183653499861485/3K-3-84/2014.

[80] „Kaip dalinamas sugyventinių turtas?“, Teisės klinika, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://teisesklinika.lt/kaip-dalinamas-sugyventiniu-turtas/.

[81] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-133-421/2019, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://eteismai.lt/byla/117246085965905/e3K-3-133-421/2019?word=svetimo%20turto%20tycinis%20sunaikinimas.

[82] Kaip dalinamas sugyventinių turtas? *op. cit.*

Atkreiptinas dėmesys, kad kai bendrai gyvenančius santuokos neįregistravusius asmenis sieja jungtinės veiklos sutartis, tai „nereiškia, kad visas šios sutarties galiojimo metu bet kurio iš jos dalyvių įgytas turtas *ex-ante* bus laikomas jų bendrąja daline nuosavybe ir, kad šalys negali įgyti tam tikro turto asmeninės nuosavybės teise. Jungtinės veiklos, kaip ir bet kurios kitos sutarties, dalyviai turi teisę susitarti, kokį turtą įgyti bendrosios dalinės nuosavybės teise, o koks turtas nebus laikomas jungtinės veiklos rezultatu.“[83]

Analizuojant tarptautinę praktiką, verta paminėti Europos šeimos teisės komisijos parengtus principus, kuriuose nurodoma, kad partneriai turtą gali įgyti individualiai arba kartu; turtas, įgytas gyvenant *de facto* sąjungoje bendram partnerių naudojimui, turėtų būti laikomas bendrai priklausančiu turtu, nebent būtų įrodyta kitaip. Šis principas netaikomas tiems atvejams, kada turtas gaunamas dovanų arba paveldimas.[84]

ES valstybės stengiasi įtvirtinti tam tikras taisykles užtikrinant abiejų partnerių turtinius interesus. Pavyzdžiui, Austrijoje pripažįstama, kad registruotų partnerių turtiniai teisiniai santykiai atitinka sutuoktinių turtinius teisinis santykius.[85] Vokietijoje registruota partnerystė savo turiniu tapo iš esmės identiška santuokos institutui (išskyrus pajamų mokesčio klausimus).[86] Graikijoje registruotos partnerystės atveju, sudarant gyvenimo kartu sutartį, galima numatyti, kad bendro gyvenimo kartu metu įgytas turtas vertintinas pagal lygybės ir solidarumo principus. Jei partnerystės sutartyje nėra jokių nuostatų dėl turto pasidalijimo, bus taikomos atitinkamos nuostatos, reguliuojančios sutuoktinių turtinius santykius.[87] Maltos įstatymai numato, kad tose situacijose, kur nėra aiškumo dėl partnerių teisių ir pareigų, turi būti imamasi visų priemonių užtikrinant, kad tokios teisės ir pareigos būtų lygiavertės toms, kuriomis naudojasi sutuoktiniai.[88] Italijoje, nors santuoka ir partnerystė laikoma visiškai skirtingais institutais, tačiau praktinės pasekmės labai panašios. Jei partneriai partnerystės sudarymo metu nesusitaria kitaip, jų turtui taikomas bendro naudojimo režimas, tai reiškia, kad bet koks turtas, įgytas partnerystės metu vieno iš partnerių, bus traktuojamas kaip bendras partnerių turtas lygiomis dalimis, nebent partnerystės registravimo metu bus sutarę dėl kitokio turto teisinio režimo.[89]

---

[83] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-410/2011, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://eteismai.lt/byla/1168103739279/3K-3-410/2011.
[84] The principles of European family law regarding the property, maintenance adn successsion rights of couples in de facto unions, *supra note,* 48.
[85] „Austria“, EuroFamily, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-at.
[86] Dr. Lina Beliūnienė, Mindaugas Lankauskas, Virgilijus Pajaujis, Johanas Baltrimas, supra note, 2:21.
[87] Haroula Constandinidou-Stavropoulou and Konstantinos Stavropoulos, „Family law in Greece: overview“, PracticalLaw, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-571-0094?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1#co_anchor_a699736.
[88] „Civil unions act“, JusticeServices, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=12172&l=1
[89] Dr. Claudio Del Giudice, „Financial effects of the new civil partnership and cohabitation relationships under Italian law“, ItalyUKLaw, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://www.italy-uk-law.com/italian-news/financial-effects-of-the-new-regulated-relationships-under-italian-law/.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad pagal Lietuvos Respublikos teisinį reglamentavimą šiuo metu egzistuoja viena galimybė apginti asmenų, kartu gyvenančių neįregistravus santuokos, turtinius interesus – jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis. Galimybės ginti turtines teises registruotos partnerystės atveju įstatyme numatytos, tačiau neįsigaliojusios. Įstatyme įtvirtintas registruotos partnerystės turtinių santykių reglamentavimas yra nenuoseklus, kai kuriais atvejais partneriams suteikiantis platesnes galimybes negu esamas sutuoktinių turtinių santykių reglamentavimas, tačiau, pvz., nenumato partnerių tarpusavio išlaikymo pareigos. Europos Sąjungos valstybėse registruota partnerystė iš esmės sukelia tokias pačias turtines teises ir pareigas kaip santuoka, išskyrus tam tikras išimtis.

### 2.2.2. Paveldėjimas: galimybės ir grėsmės

Kaip jau minėta, CK trečiosios knygos XV skyriaus nuostatos iš esmės skirtos aptarti sugyventinių turtinius santykius. Vienas iš turtinių santykių aspektų, yra turto paveldėjimo pagal įstatymą ir (ar) pagal testamentą klausimas. Šis klausimas yra jautrus ir paprastai žmonės – pradedantys savo bendrą gyvenimą – apie tai retai susimąsto. CK nei trečiosios knygos XV skyriuje, nei penktojoje knygoje, skirtoje paveldėjimo klausimams reglamentuoti, nekalbama, kokiais pagrindais paveldi bendrai gyvenę asmenys neįregistravus santuokos.

CK penktojoje knygoje nustatyta, kad paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą. Paveldėjimo pagal įstatymą nuostatos numato teisę palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui paveldėti tam tikrą turto dalį. Jei yra sudaromas testamentas, tai testamentu kiekvienas fizinis asmuo gali palikti visą savo turtą arba jo dalį (neišskiriant ir įprastinio namų apstatymo bei apyvokos reikmenų) vienam ar keliems asmenims, kurie yra arba nėra įpėdiniai pagal įstatymą. CK sutuoktiniams numato galimybę sudaryti bendrąjį sutuoktinių testamentą. Taigi, CK įtvirtintas teisinis reglamentavimas nenumato galimybės pagal įstatymą paveldėti asmenims, bendrai gyvenantiems neįregistravus santuokos. Analizuojant CK penktojoje knygoje nustatytą teisinį reglamentavimą, darytina išvada, kad paveldėjimo pagal įstatymą teisės normos gali privesti prie socialiai neteisingos situacijos, kuomet turtą paveldėtų tolimas giminaitis, net nepalaikęs jokių ryšių su palikėju, o kartu su juo gyvenęs ir bendrą ūkį vedęs asmuo tokios teisės neturėtų, taigi, šiuo atveju teisinis reglamentavimas ignoruoja socialinę tikrovę. Tad kyla klausimas, kaip galėtų būti užtikrinta bendrai gyvenančių santuokos neįregistravusių asmenų teisė į mirusio sugyventinio palikimą. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad vienintelis būdas teisiškai pagrįstai susitvarkyti paveldėjimo klausimus bendrai gyvenantiems ne santuokoje asmenims – testamento sudarymas.

Lietuvos teismų praktika pakankamai vienodai formuoja sugyventinių tarpusavio paveldėjimo klausimus. Kadangi registruota partnerystė Lietuvoje dar neįteisinta, todėl principinė nuostata ta, kad jei asmenys sugeba įrodyti faktiškai tarp jų buvusius santykius, kurie būtų labai artimi tiems, kurie yra sukuriami santuokos pagrindu, įgyja teisę po vieno iš partnerių mirties susigrąžinti savo dalį, kurią įnešė kuriant bendrą gyvenimą kartu neįregistravus santuokos. Tačiau nepavykus įrodyti faktinių santykių, net ir bendrai užgyventas turtas atitenka įstatyminiams paveldėtojams. Tai atspindi ir Kauno apygardos teismo sprendimas, kuriame nurodoma, kad „kasacinio teismo praktikoje yra suformuluotos nuostatos, kad nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro ūkio kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamu pagrindu pripažinti buvus asmenų susitarimą dėl bendros jungtinės veiklos sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę.“[90] Šioje byloje ieškovei nepavyko įrodyti, kad tarp jos ir velionio buvo susitarimas kurti bendrą dalinę nuosavybę, turėtas turtas buvo paveldėtas įstatyminių paveldėtojų – sutuoktinio ir vaikų.

Kitoje byloje teismas, spręsdamas sugyventinės galimybes paveldėti sugyventinio turtą (teisė paveldėti pagal įstatymą), konstatavo, „kad nagrinėjamu atveju pareiškėja nurodo, kad kartu su A. B. gyveno kaip sugyventiniai. Pirmosios instancijos teismas teisingai pažymėjo, kad įstatyme sugyventinio (partnerio) teisė paveldėti pagal įstatymą nenustatyta.“[91]

Kaip nurodė Klaipėdos apygardos teismas, „nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačiu darbu gali būti pagrindas įrodinėti buvus asmenų susitarimą dėl jungtinės veiklos sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę. Tokiu atveju dėl nuosavybės teisės į turto dalį pripažinimo sprendžiama bendrąją dalinę nuosavybę reglamentuojančių daiktinės teisės (CK ketvirtosios knygos) normų pagrindu. Atsižvelgiant į tai, nėra teisinio pagrindo pareiškėją, kaip kartu gyvenusią palikėjo sugyventinę, sutuoktinės teisėmis pripažinti palikėjo įpėdine pagal įstatymą.“[92]

Taigi, formuojama teismų praktika argumentuotai pritaria CK nuostatoms, kad bendrai gyvenančių nesusituokusių asmenų teisė paveldėti pagal įstatymą negalima. Tačiau, nors sugyventiniai ir neturi teisės paveldėti pagal įstatymą, jie įgyja teisę po vieno iš partnerio mirties susigrąžinti savo dalį, kurią įnešė kuriant partnerystę. Vienoje iš bylų teismas nurodė, kad „įrodžius faktiškai buvusius santykius, faktiniai sutuoktiniai įgyja teisę susigrąžinti savo dalį turto, įnešto į bendrai kurtą ūkį, tačiau paveldėjimo teisė neatsiranda.“[93]

---

[90] Kauno apygardos teismo 2010 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1149-254, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/86514030468561/2A-1149-254/2010.
[91] Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėj byloje Nr. 2S-758-253/2015, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://e-teismai.lt/byla/103204980525431/2S-758-253/2015.
[92] Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėj byloje Nr. 2S-758-253/2015, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://e-teismai.lt/byla/103204980525431/2S-758-253/2015.
[93] Šiaulių apygardos teismo 2018 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-578-883/2018, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/255437678933473/e2S-578-883/2018.

Atkreiptinas dėmesys, kad „sprendžiant sugyventinių ar jų teisių perėmėjų ginčą dėl turto, įgyto bendro gyvenimo metu, nuosavybės teisės – asmeninė vieno iš sugyventinių ar bendroji dalinė, – reikia nustatyti, ar buvo sudarytas sugyventinių susitarimas įgyti turtą bendrosios dalinės nuosavybės teise dėl kiekvieno konkretaus turto objekto, nes aiškinimas, kad visas jungtinės veiklos sutarties metu įgytas turtas savaime pripažintinas bendrąja daline nuosavybe, pažeistų sutarčių laisvės principą, paneigtų šalių laisvą valią susitarti dėl savo teisių ir pareigų.“[94]

Kalbant apie tarptautinių institucijų ir kitų ES valstybių siūlomą ar nustatytą teisinį reglamentavimą sutinkamos kelios skirtingos pozicijos. Europos šeimos teisės komisijos parengti principai numato, kad partneris turi tokią pačią teisę kaip ir sutuoktinis paveldėti mirusio partnerio turtą.[95] Austrijoje registruotų partneryščių atveju paveldėjimui taikomos tokios pačios nuostatos kaip ir sutuoktiniams. Neregistruotos partnerystės atveju partneris tampa paveldėtoju tik, jei tai numatyta testamente. Vis dėlto, nuomos/aprūpinimo būstu įstatymas užtikrina likusio partnerio apsaugą. Tuo atveju, jei mirusiajam ir jo partneriui priklausė butas, kurį jie įsigijo kartu, mirusiojo dalis tampa likusio partnerio nuosavybe.[96] Čekijoje registruotos partnerystės atveju palikėją pergyvenęs partneris prilyginimas sutuoktiniui.[97] Tuo tarpu Estijoje registruotos partnerystės atveju paveldėjimas nenumatytas.[98] Graikijos atveju, jei partnerystė registruota, palikėją pergyvenęs partneris įgyja paveldėjimo teisę. Neregistruotoje partnerystėje gyvenantys partneriai paveldėti gali tik tuomet, jeigu tai numatyta testamente.[99] Italijoje įtvirtinta, kad registruotos partnerystės atveju mirus vienam iš partnerių, paveldėjimo klausimams *mutatis mutandis* taikomos taisyklės, skirtos sutuoktinių santykiams.[100] Kipre partneriams numatytos tokios pačios teisės kaip ir sutuoktiniams.[101] Liuksemburgo teisė neužtikrina galimybių paveldėti pagal įstatymą mirusio registruotos partnerystės partnerio turto, jei vienas iš partnerių miršta, likęs gyvas partneris paveldi turtą tik jei tai numato testamentas. Likęs gyvas laisvos sąjungos partneris neturi jokios paveldėjimo teisės.[102] Vengrijoje registruotoje partnerystėje gyvenantys partneriai turi tokį patį juridinį statusą, kaip ir sutuoktiniai.[103]

[94] „Šeimos teisė“, Teisės gidas, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., http://www.teisesgidas.lt/modules/xoopsfaq/index_cat_id_1.html#167
[95] The principles of European family law regarding the property, maintenance adn successsion rights of couples in de facto unions, *supra note*, 48.
[96] Miglė Čirbaitė, „Paveldėjimas Europoje: nuo Airijos iki Vokietijos“, *Notariatas,* 9 (2010): 44,45, https://www.notarurumai.lt/leidiniai.
[97] *Ibid,* 51.
[98] *Ibid,* 53.
[99] *Ibid,* 56.
[100] „Italy“, EuroFamily, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-it
[101] „What should you know about the Civil Partnership in Cyprus?“, AGP Law Firm, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://www.agplaw.com/what-should-you-know-about-the-civil-partnership-in-cyprus-faq/
[102] Miglė Čirbaitė, *supra note,* 96: 84.
[103] *Ibid,* 108.

Europos žmogaus teisių teismas yra konstatavęs, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis negali būti aiškinamas kaip įpareigojimas valstybėms paveldėjimo tikslais nustatyti specialų režimą tam tikroms nesusituokusių porų kategorijoms.[104]

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad pagal Lietuvos Respublikos teisę ir teismų praktiką, bendrai gyvenantys neįregistravus santuokos asmenys gali paveldėti savo partnerio turtą tik tuo atveju, jei yra sudarytas testamentas, tačiau, įrodę egzistavus partnerystę ir savo indėlį į bendro turto kūrimą, gali atgauti šio turto dalį ir po partnerio mirties. Vienas iš socialiai jautrių klausimų – teisė pasilikti bendrame būste vieno iš parnerių mirties atveju nėra aptarta, nors, iš kitų ES valstybių teisinio reglamentavimo matyti, kad ši teisė pripažįstama kaip reikšminga ir yra ginama įstatymu.

### 2.2.3. Civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles ir teisė į išlaikymą

Bendrai gyvenantys neįregistravus santuokos asmenys prisiima įvairius įsipareigojimus spręsdami šeimos aprūpinimo klausimus, pvz., būsto nuoma, būsto įsigijimo paskola, taip sukurdami santykius su trečiaisiais asmenimis. Nutrūkus sugyventinių bendram gyvenimui, kyla klausimų, kaip turėtų būti paskirstyti bendrai prisiimti įsipareigojimai, galbūt dėl tam tikrų aplinkybių vienam iš partnerių yra reikalingas išlaikymas.

CK trečiosios knygos XV skyriaus nuostatos, reglamentuojančios bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos, minėtų klausimų neapibrėžia. Dalį šių klausimų buvo bandyta spręsti teisinio reglamentavimo iniciatyvomis, kurios iki šiol taip ir nebuvo priimtos.

2004 m. inicijuotas įstatymo projektas numatė partnerystės nutraukimo teisinį reglamentavimą ir iš esmės partnerystės nutraukimo pasekmes prilygino santuokos nutraukimo pasekmėms, kiek tai susiję su partnerystės nutraukimo momentu, sandorių, sudarytų po partnerystės nutraukimo bylos iškėlimo pripažinimu negaliojančiais ir kt.[105]

**Civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles**. Sutuoktinių civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles įtvirtinta CK trečiosios knygos VII skyriuje. Šis skyrius nustato prievoles, kurios vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, sutuoktinių atsakomybę pagal iki santuokos įregistravimo atsiradusias prievoles, prievoles, kylančias iš dovanojimo sutarčių ir paveldėjimo, atsakomybę

[104] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 2 d. sprendimas byloje Şerife Yigit prieš Turkiją, Hudoc.Echr.Coe.int, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-101579%22]}.

[105] „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. IXP-3272, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.227530?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea

pagal vieno iš sutuoktinių prievoles, išieškojimą iš asmeninio sutuoktinių turto, sutuoktinių atsakomybės atribojimą ir teisę į kompensaciją.

Analizuojant sutuoktinių civilinę atsakomybę, didelį indėlį CK nuostatų aiškinimui daro plėtojama teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, siekdamas suvienodinti ir plėtoti teismų praktiką tokio pobūdžio bylose, yra pateikęs detalų išaiškinimą dėl sutuoktinių civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindų, turtinių prievolių tinkamo kvalifikavimo bei klasifikavimo, skirtingų prievolės rūšių reikšmės sprendžiant sutuoktinių atsakomybės klausimus bei tokių prievolių vykdymo.[106] Sutuoktiniai sudaro įvairius sandorius, skirtus tiek asmeniniams kiekvieno sutuoktinio, tiek bendriems šeimos poreikiams patenkinti. Vieno arba abiejų sutuoktinių sudarytų sandorių ar kitais pagrindais atsiradusios turtinės prievolės, vadovaujantis CK trečiosios knygos VII skyriaus nuostatomis dėl sutuoktinių atsakomybės pagal turtines prievoles, skirstomos į asmenines ir bendrąsias sutuoktinių turtines prievoles.[107]

Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „pagal CK trečiosios knygos trečiojo skirsnio VII skyriaus nuostatas, reglamentuojančias sutuoktinių civilinę atsakomybę pagal turtines prievoles, galimos įvairios sutuoktinių civilinės atsakomybės pagal turtines prievoles modifikacijos [...], prievolės gali būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 straipsnis), iš asmeninio sutuoktinio turto, o jeigu asmeninio turto nepakanka kreditorių reikalavimams patenkinti, išieškoma iš bendro turto sutuoktinio dalies (CK 3.112 straipsnis), iš asmeninio sutuoktinių turto, kai abu sutuoktiniai yra solidarieji skolininkai, o kreditorių reikalavimams patenkinti bendro sutuoktinių turto nepakanka (CK 3.113 straipsnis). Prievolės atsiradimo pagrindas yra esminis, nustatant prievolės subjektus ir jos dydį. Tik nustačius prievolės pobūdį ir jos atsiradimo pagrindą, galima nustatyti, kas yra atsakomybės subjektai pagal prievolę – vienas ar abu sutuoktiniai, nes tai atitinkamai nulemia išieškojimo nukreipimą į skirtingo teisinio režimo turtą – į vieno sutuoktinio asmeninį turtą, į jo dalį bendrame sutuoktinių turte ar į bendrą sutuoktinių turtą, jei atsakomybė pagal prievolę atsiranda abiem sutuoktiniams.“[108]

Apie prievoles, už kurių vykdymą solidariai atsako abu bendrai gyvenantys santuokos neįregistravę asmenys galima spręsti iš atskirų CK nuostatų, kaip antai CK 6.588 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad nuomininko šeimos nariai yra kartu gyvenantys sutuoktinis (sugyventinis) jų nepilnamečiai vaikai, nuomininko ir jo sutuoktinio tėvai. Pagal CK 6.589 straipsnio 1 dalį, gyvenamosios patalpos nuomininko šeimos nariai turi tokias pat teises ir pareigas, atsirandančias iš gyvenamosios patalpos nuomos sutarties, kaip ir nuomininkas.

---

[106] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/145115196261515/3K-P-186/2010.
[107] Gediminas Pocius, „Sutuoktinių turtinės prievolės“, GPocius, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://www.gpocius.lt/sutuoktiniu-turtines-prievoles/
[108] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2007, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/94530755818464/3K-3-607/2007.

Bendrai gyvenantys asmenys, kartu pasiėmę paskolą iš banko, pvz., bendram būstui įsigyti, tampa bendraskoliais. CK 6.5 straipsnis ir 6.6 straipsnio 6 dalis numato, jeigu skolininkai yra du ar daugiau asmenų (bendraskolių), tai kiekvienas iš jų privalo įvykdyti prievolę lygiomis dalimis (dalinė prievolė), išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus. Taip pat bendraskoliai yra įpareigoti iki to laiko, kada bus įvykdyta visa prievolė.

Vienoje iš bylų dėl banko paskolos teismas pažymėjo, kad „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.6 str. 1 d. numato, kad solidarioji skolininkų prievolė nepreziumuojama, ji atsiranda tik įstatymų ar šalių susitarimu numatytais atvejais. Šiuo atveju atsakovų prievolė yra solidari, nes abu atsakovai savo parašais paskolos sutartyje patvirtino, kad jiems yra žinomos įsipareigojimų nevykdymo pasekmės. Tai, kad atsakovų partnerystė iširo, negali būti pagrindu vienam iš atsakovų atsisakyti vykdyti prisiimtą solidarią prievolę. [...]. Bet kuris iš bendraskolių įvykdęs solidariąją pareigą turi teisę regreso tvarka reikalauti iš kito bendraskolio atlyginti tai, ką jis įvykdė, atskaičius jam pačiam tenkančią dalį.“[109]

Kitoje byloje teismas sprendė klausimą dėl vartojimo kredito, suteikto vienam iš sutuoktinių iki santuokos sudarymo, pripažinimo bendrąja prievole. Minėtas kreditas buvo panaudotas atsakovui priklausančio gyvenamojo namo remontui. Šioje byloje teismas pažymėjo, kad iki santuokos įgytam turtui ir turtinėms prievolėms yra taikytinos CK nuostatos, reglamentuojančios kartu gyvenančių santuokos nesudariusių asmenų turtines teises. „Sprendžiant klausimą dėl sugyventinių ir sutuoktinių įsigyto ir naudojamo turto padalijimo, yra nustatomas jų bendrai įgytas ir naudojamas turtas, iš kurio atimamas sugyventinių, sutuoktinių bendros skolos, kurias jie turėjo pasibaigus jų bendram gyvenimui (CK 3.118 str., 3.234 str.). Iš bendro sutuoktinių, sugyventinių turto yra vykdomos prievolės, susijusios su bendro turto tvarkymo išlaidomis, su šeimos namų ūkio išlaikymu, su prievolių, sudarytų šeimos interesais, vykdymu (CK 3.109 str.). Taigi, tarp šalių bendro dalytino turto suma yra mažinama neįvykdytos prievolės suma, kuri turi būti dengiama iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.118 str.). Todėl pirmosios instancijos teismas teisėtai ir pagrįstai nustatė šalims prievolę lygiomis dalimis sumokėti bankui jo suteikto kredito negrąžintą likutį (pripažinus ieškovės asmenine prievole bankui, iš atsakovo ieškovei priteisus kompensaciją).“[110]

Kaip pavyzdį, kuomet sugyventinio įsipareigojimai buvo pripažinti jo asmenine atsakomybe, galima paminėti bylą dėl paskolos sutarties. Pagal faktines bylos aplinkybes, sugyventiniai su ieškove sudarė žodinę paskolos sutartį, tačiau pinigai per ieškovo nepatyrimą buvo pervesti tik į atsakovo įmonės sąskaitą, tačiau buvo panaudoti abiejų atsakovų. Atsakovai

[109] Šiaulių miesto apylinkės teismo 2010 m gruodžio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-5767-841/2010, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/98612067016601/2-5767-841/2010.
[110] Vilniaus apygardos teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1334-431/2013, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/174713062893140/2A-1334-431/2013.

gyveno bendra gyvenimą, nors santuokos nebuvo įregistravę. Abu pasiskolintais pinigais vystė verslą. Teismas pažymėjo, kad „sandorio šalys, nesilaikiusios įstatymo reikalavimo sudaryti jį rašytine forma, kartu prisiima riziką dėl sandorio sudarymo ar jo įvykdymo įrodinėjimo kilus ginčui.“[111] Teismas nagrinėjamoje byloje pripažino, kadangi rašytinė sutartis nebuvo sudaryta, rašytinių įrodymų, kad pinigai buvo perduoti atsakovei, nėra, o atsakovui (atsakovės sugyventiniui) pripažinus, kad pinigus gavo jis, paskolos teisiniai santykiai susiklostė tarp ieškovo ir atsakovo. Todėl nuspręsta, kad iš paskolos sutarties kylantys įsipareigojimai yra asmeninė atsakovo atsakomybė.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad pagrindai sugyventinių bendrai atsakomybei atsiranda tiek įstatymų, tiek sutarčių pagrindu. Tačiau, sugyventiniai turi būti apdairesni ir atsargesni nei sutuoktiniai sudarydami sandorius ir laikytis įstatymuose nustatytos sandorių formos, priešingu atveju gali susiklostyti situacija, kad bendroms reikmėms gauta nauda vėliau gali tapti tik vieno iš sugyventinių asmenine nauda ir pareiga atsakyti už prievolės įvykdymą. Atkreiptinas dėmesys, kad bendros skolos atveju, prievolė įvykdyti įsipareigojimus neišnyksta net ir nutrūkus sugyventinių bendram gyvenimui ar vienam iš jų mirus.

Europos šeimos teisės komisijos parengti principai numato, kad kiekvienas partneris yra atsakingas už savo skolas. Partneriai yra solidariai atsakingi už skolas, kurios yra bendros.[112]

ES valstybių praktika sugyventinių civilinės atsakomybės pagal turtines prievoles srityje daugeliu atvejų prilyginama sutuoktinių atsakomybei, kai kuriais atvejais taikomi bendri civilinės atsakomybės pagrindai. Italijoje, partnerystės atveju praktinės pasekmės visiškai panašios į sutuoktinių.[113] Vengrijos Registruotos partnerystės įstatymas numato, kad jei nenurodyta kitaip šiame įstatyme, visos taisyklės taikomos sutuoktiniams, taikytinos ir registruotiems partneriams.[114] Analizuojant Vokietijos teisines nuostatas, konkrečių taisyklių, kurios būtų taikomos registruotų partnerių turtinėms prievolėms, nėra,[115] todėl darytina išvada, kad taikomos bendrosios civilinės teisės taisyklės.

**Teisė į išlaikymą**. CK 3.72 straipsnis įtvirtina nuostatas dėl buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo: išlaikymas priteisiamas tam sutuoktiniui, kuriam išlaikymas reikalingas. Tokio išlaikymo teismas gali ir nepriteisti, jei sutuoktinis turi pakankamai turto ar pajamų.

---

[111] Kauno apygardos teismo 2011 m. lapkričio 2 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-2286-254/2011, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/276693710453363/2-2286-254/2011.

[112] The principles of European family law regarding the property, maintenance adn successsion rights of couples in de facto unions, *supra note*, 48.

[113] Dr. Claudio Del Giudice, *supra note,* 89.

[114] Adam Fuglinszky, „Hungarian law and practice of civil partnerships with special regard to same-sex couples“, HeinOnline, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., 298, https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cudetns9&div=42&id=&page=.

[115] Prof. Nina Dethloff, prof. Dieter Martiny, Mirjam Zschoche, „National report: Germany“, CefOnline, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., 20, http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-IR.pdf.

Preziumuojama, kad sutuoktiniui reikalingas išlaikymas, jeigu jis augina bendrą savo ir buvusio sutuoktinio nepilnametį vaiką, yra nedarbingas dėl savo amžiaus ar sveikatos būklės. Sutuoktinis, dėl kurio kaltės nutraukta santuoka, neturi teisės į išlaikymą. Nuostatų apie sugyventinių tarpusavio išlaikymą CK nėra įtvirtinta.

Europos šeimos teisės komisijos parengti principai siūlo įtvirtinti partnerio teisę į išlaikymą. Šiuose principuose numatyta, kad jei partnerių santykiai truko mažiausiai penkerius metus arba jie turi bendrą vaiką, partneris, kurio ištekliai yra nepakankami jo poreikiams patenkinti, turi teisę į išlaikymą, jei kitas partneris gali tuos poreikius patenkinti. Sprendžiant klausimą dėl išlaikymo, būtina atsižvelgti į tokius faktorius kaip: vaiko priežiūra, pareigų pasidalijimas *de facto* sąjungos metu, partnerio amžius, sveikatos būklė, darbingumas, *de facto* sąjungos trukmė, santuokos, registruotos partnerystės ar kitos *de facto* sąjungos buvimas.[116]

ES valstybių praktikoje, pvz., Italijoje, nutrūkus partnerystei, partneriai turi teisę į išlaikymą.[117] Vengrijos įstatymuose įtvirtinta, kad registruoti partneriai, pasibaigus jų partnerystei, turi remti vienas kitą pagal išlaikymo taisykles, nustatytas buvusiems sutuoktiniams.[118] Slovėnijoje registruotų partnerių santykių teisinės pasekmės išlaikymo, turto ir aprūpinimo gyvenamąja vieta srityje prilyginama sutuoktinių statusui.[119] Suomijos Registruotų partneryščių įstatymas numato, kad tiek partnerystės įregistravimas, tiek jos nutraukimas sukelia tokias pačias teisines pasekmes kaip ir santuoka, jeigu įstatyme nenurodyta kitaip.[120] Nors Prancūzijoje įstatymai įtvirtina savitarpio ir materialinės pagalbos pareigą, tačiau praktikoje registruotos partnerystės sutartyje pareiga išlaikyti partnerį po partnerystės nutraukimo įtraukiama retai.[121]

Akivaizdu, kad nors sugyventinių civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles ir nėra reglamentuojama, tačiau taikant bendrąsias CK nuostatas, šie klausimai teismų praktikoje yra sprendžiami. Turtiniuose santykiuose svarbi įrodinėjimo pareiga, kada svarbu išgryninti sugyventinių bendrą ir asmeninį turtą, išsiaiškinti tiek bendras, tiek asmenines sugyventinių prievoles. Galima pagrįstai teigti, kad sugyventiniai savo asmeniniu turtu yra atsakingi už tas prievoles, kurias prisiėmė savo vardu, tačiau tokios prievolės, kurios atsirado tenkinant bendrus ar šeimos poreikius, laikytinos bendromis, tad net ir nutrūkus gyvenimo kartu santykiams, prievoles

---

[116] The principles of European family law regarding the property, maintenance adn successsion rights of couples in de facto unions, *supra note*, 48.
[117] Dr. Claudio Del Giudice, supra note, 89.
[118] Adam Fuglinszky, *supra note,* 113: 297.
[119] Prof. Barbara Novak, „Nationa report: Slovenia“, CefOnline, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Slovenia-IR.pdf.
[120] „Act on Registered Partnerships“, FinLex, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2001/en20010950_20011229.pdf.
[121] Charlotte Butruille-Cardew, „Family law in France: overview“, Practical Law, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-615-3545?__lrTS=20200309174422287&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1#co_anchor_a301335

būtina įvykdyti iki galo. Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato pareigos po partnerystės nutraukimo išlaikyti buvusį partnerį, šis klausimas nėra nagrinėtas ir Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. ES valstybėse buvusių partnerių tarpusavio išlaikymo pareiga daugeliu atvejų prilyginama buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo pareigai.

### 2.3. Asmeninės neturtinės teisės: partnerių ir sutuoktinių teisinio statuso skirtumai

Atsižvelgiant į nagrinėtą teismų praktiką, bendras gyvenančių santuokos neįregistravusių asmenų šeimos gyvenimas valstybės turi būti saugomas ne mažiau, kaip ir santuokos pagrindu sudarytos šeimos gyvenimas. Gyvendami šeimoje, asmenys įgyja ne tik turtinių, bet ir asmeninių neturinių teisių, kurios yra reikšmingos puoselėjant šeimos santykius. Šiame poskyryje išsamiau nagrinėjama teisė įsivaikinti, siekiant išsiaiškinti, su kokiais apsunkinimais gali susidurti nesusituokusios poros ir ar tie apsunkinimai yra objektyviai pagrįsti. Taip pat analizuojami partnerių ir sutuoktinių teisinio statuso skirtumai viešojoje (administracinėje ir baudžiamojoje) teisėje, vertinamos bendrai ne santuokoje gyvenančių asmenų socialinės garantijos.

#### 2.3.1. Įvaikinimas: sutuoktinių ir partnerių galimybės

Žmonės, nusprendę įsivaikinti, suteikia galimybę vaikui augti šeimoje, tais atvejais, kai dėl įvairių priežasčių jis negali augti biologinėje šeimoje. Įvaikinimo proceso metu visos biologinių tėvų teisės ir pareigos vaiko atžvilgiu perduodamos įtėvių šeimai. Įdomu tai, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, savo svetainėje aprašydama įvaikinimo procesą, nurodo, kad „įvaikinimo dalyviai – vaikas ir įtėvių šeima“[122]. Tuo tarpu CK 3.210 straipsnyje aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtinta, kad teisę įvaikinti turi tik sutuoktiniai. Išimtiniais atvejais leidžiama įvaikinti nesusituokusiam asmeniui ar vienam iš sutuoktinių. Nesusituokę asmenys to paties vaiko įvaikinti negali. Taigi, logiškai sistemiškai aiškinant kodekso nuostatas, akivaizdu, kad įvaikinti turi teisę ne bet kokia šeima, o tik santuokos pagrindu sukurta šeima, o išimtiniais atvejais įvaikinti gali nesusituokęs asmuo. Kaip matyti, bendrai gyvenantys santuokos neįregistravę asmenys, galimybės įvaikinti tą patį vaiką neturi, tačiau vienas iš jų galėtų tapti įtėviu. Ši nuostata gali būti svarbi tuo atveju, kai norima įvaikinti savo partnerio biologinius vaikus.

Viena iš esminių įvaikinimo nuostatų, numatytų CK – įvaikinimas galimas tik vaiko interesais. Vaiko interesų svarbą akcentuoja ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos

[122] „Kas yra įvaikinimas“, Vaiko Teisės, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/ivaikinimas/kas-yra-ivaikinimas.html.

pagrindų įstatymas, įtvirtindamas nuostatą, kad visur ir visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus.[123]

ES lygmeniu taip pat pabrėžiama, kad įvaikinimas turi būti vykdomas atsižvelgiant į vaiko interesus, vykdant nacionalinio ir tarptautinio įvaikinimo procedūras reikia imtis visų reikiamų veiksmų, kad šios procedūros apsaugotų vaiką ir jo teises.[124] Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija įtvirtina, kad imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.[125]

Taigi, kalbėdami apie bendrai gyvenančių santuokos neįregistravusių porų įvaikinimą, turime įvertinti ne tik bendrai gyvenančių asmenų, bet – ir pirmiausia – vaikų interesus.

Atkreiptinas dėmesys, kad įvykdžius Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarką, buvo įtvirtintas budinčio globotojo teisinis institutas. Norintis tapti budinčiu globotoju asmuo turi būti 21-65 metų amžiaus, turėti ne žemesnį nei vidurinis išsilavinimą bei baigti specialius mokymus, tačiau jis neprivalo būti susituokęs. Kaip nurodo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, „paėmus vaiką iš jam nesaugios aplinkos biologinėje šeimoje, geriausia, kad jis iš karto patektų į šeimą, galinčią suteikti jam rūpestį ir šilumą“[126]. Tai suponuoja, kad vaiko interesas pirmiausia yra augti šeimos aplinkoje ir neturėtų būti siejamas su šeimos atsiradimo pagrindu, t. y. nesvarbu, ar tai būtų santuoka, ar kitu pagrindu sukurti šeiminiai santykiai. Tad, susiklosto tokia situacija, kad budinčiais globotojais bendrai gyvenantys nesusituokę asmenys galėtų tapti, tačiau tapti įtėviais jų galimybės yra ribotos, nors tiek vienu, tiek kitu atveju siekiama užtikrinti pirmiausia vaiko interesą augti saugioje aplinkoje. Tokį teisinio reglamentavimo skirtumą būtų galima pateisinti nebent tuo, kad laikinoji globa yra terminuota ir negali trukti ilgiau kaip 12 mėnesių.

Jungtinių Tautų Vaiko Teisių Komitetas yra pažymėjęs, kad analizuojant vaiko interesų kriterijų, kiekvienoje situacijoje būtina įvertinti nediskriminavimo, išgyvenimo, vystymosi, vaiko pažiūros principus.[127] Konvencijos dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje 1 straipsnio a punktas numato, kad vienas iš pagrindinių šios konvencijos tikslų

---

[123] „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=17738f02-8af6-4bd4-b223-f6649ab950a8.

[124] „Adoption and Children: A Human Rights Perspective“, Council of Europe, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://rm.coe.int/16806dac00#P346_43463.

[125] „Vaiko teisių konvencija“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=17738f02-8af6-4bd4-b223-f6649ab950a8.

[126] „Budintis globotojas: koks tai darbas ir ką reikia žinoti, norint juo tapti“, Vaiko Teisės, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://vaikoteises.lt/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-pertvarka/.

[127] „Implementation Handbook for the Convenction on the Rights of Child, UNICEF, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.

– nustatyti garantijas, užtikrinančias, kad tarptautinis įvaikinimas būtų vykdomas atsižvelgiant į vaiko interesus ir pagrindines teises, kaip tai pripažįsta tarptautinė teisė.[128] Europos Tarybos Ministrų Komitetas Rekomendacijoje dėl kovos su diskriminacija laikosi pozicijos, kad teisinis reglamentavimas, numatantis nesusituokusių porų teises ir pareigas, neturėtų diskriminuoti nei porų, kurias sudaro tos pačios lyties asmenys, nei porų, kurių partneriai yra skirtingų lyčių asmenys. Nediskriminavimo seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės pagrindu principas pabrėžiamas valstybėms narėms nustatant tėvų atsakomybę už vaiką ar vaiko globą ir priimant sprendimus dėl įvaikinimo, kai nacionaliniai teisės aktai leidžia įsivaikinti nesusituokusiems asmenims.[129] Taigi, jei valstybė neleidžia įsivaikinti skirtingų lyčių nesusituokusiems asmenims, ji neturi pareigos leisti įsivaikinti ir tos pačios lyties asmenims, gyvenantiems neįregistravus santuokos. Tad galima numanyti, kodėl Lietuvos įstatymų leidėjas galimybę įsivaikinti suteikia tik sutuoktiniams ar, išimtiniais atvejais, vienišiems asmenims. Galimybė įsivaikinti bendrai gyvenantiems santuokos neįregistravusiems skirtingų lyčių asmenims neišvengiamai vestų prie tokios galimybės įtvirtinimo ir tos pačios lyties poroms, kas Lietuvos visuomenei šiuo metu nėra priimtina.

ES valstybėse, pvz., Vokietijoje, registruotos partnerystės partneriai įvaikinimo teisės neturi.[130] Kipre registruotiems partneriams įvaikinimo teisė taip pat nesuteikiama.[131] Šios teisės neturi ir registruoti partneriai Austrijoje.[132] Suomijoje teisę įsivaikinti turi abu skirtingų lyčių partnerystę įregistravę asmenys, kai registruotoje partnerystėje gyvena tos pačios lyties asmenys, įsivaikinti gali tik vienas iš jų, tas pats pasakytina ir apie neregistruotoje partnerystėje gyvenančius tiek tos pačios, tiek skirtingų lyčių asmenis.[133] Slovėnijoje teisę įsivaikinti tą patį vaiką turi skirtingų lyčių asmenys įregistravę partnerystę.[134]

Europos žmogaus teisių teismas konstatavo, kad nė vienoje iš 46 valstybių Europos tarybos narių nėra nustatyta absoliutaus draudimo įsivaikinti nesusituokusiems asmenims. Teismo

---

[128] „Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42261?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=17738f02-8af6-4bd4-b223-f6649ab950a8.

[129] Dr. Lina Beliūnienė, Mindaugas Lankauskas, Virgilijus Pajaujis, Johanas Baltrimas, *supra note*, 2:13.

[130] *Ibid,* 21.

[131] „Civil Partnership in Cyprus“, Michael Chambers & Co LLC, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.chambers.law/civil-partnership-in-cyprus-2/.

[132] „Registered (civil) partnerships“, Austrian Embassy London, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.bmeia.gv.at/en/austrian-embassy-london/service-for-citizens/civil-status-family/registered-civil-partnerships/

[133] Rainer Hiltunen and Kees Waaldijk, „Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners in Finland“, Leiden University, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12585/More-or-less-together08-Finland.pdf?sequence=10.

[134] Dr. Neža Kogovšek Šalamon, „Slovenia: Full Recognition as a Continuous Challenge“, The Peace Institute, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2013/01/Grid-for-survey_Slovenia_WEB-PUBLICATION.pdf.

nuomone, „atsisakant pripažinti įvaikinimą, kuomet įsivaikina vienišas asmuo, nesudaręs santuokos, įvaikinamas vaikas yra diskriminuojamas kitų įvaikintų vaikų atžvilgiu.“[135]

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimą, galima pagrįstai manyti, kad šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalies nuostatose, todėl asmenys, kurie gyvena kartu nesudarę santuokos, galėtų turėti teisę įsivaikinti, tačiau kiekvienu atveju turėtų būti įvertinamas vaiko interesas, t. y. įvaikinimas turi tenkinti ne nesusituokusių porų, o vaiko interesus, šiuo atveju nesusituokusių porų interesas įvaikinti yra antraeilis. Kita vertus, pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus yra galimybė įsivaikinti nesusituokusiam asmeniui, tad, manytina, bendrai gyvenantys nesusituokę asmenys gali ja pasinaudoti ir vienas iš jų gali tapti įtėviu, jei taip bus geriausiai užtikrinamas vaiko interesas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad nepaisant Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtinto draudimo abiem nesusituokusiems asmenims įsivaikinti tą patį vaiką, galima situacija, kada įsivaikinti galėtų vienas iš sugyventinių (kito sugyventinio biologinį vaiką arba kitų tėvų biologinį vaiką). ES valstybėse įsivaikinimo galimybė paprastai numatoma abiem asmenims tik tuo atveju, jei jie gyvena registruotoje partnerystėje ir tokia teisė paprastai suteikiam skirtingų lyčių poroms.

### 2.3.2. Administracinė ir baudžiamoji teisė – asmenų, gyvenančių neįregistravus santuokos, ir sutuoktinių teisių turinys

**Administracinė teisė**. Analizuojant Administracinių nusižengimų kodekso nuostatas, tiek sutuoktinių, tiek sugyventinių sąvoka aptinkama tik viename kodekso straipsnyje. Kodekso 585 straipsnis numato, kad įgaliotu atstovu tiriant administracinį nusižengimą ir nagrinėjant administracinio nusižengimo bylą gali būti [...] aukštąjį teisinį universitetinį arba jam prilyginamą išsilavinimą turintis asmuo tais atvejais, kai jis atstovauja savo [...] sutuoktiniui (sugyventiniui).[136] Šiame straipsnyje įtvirtintos įgalioto atstovo teisės: susipažinti su bylos medžiaga, dalyvauti nagrinėjant bylą žodinio proceso tvarka, pareikšti prašymus, teikti raštu ar elektroninių ryšių priemonėmis paaiškinimus nagrinėjant bylą rašytinio proceso tvarka, nustatyta tvarka skųsti priimtus procesinius sprendimus. Kadangi kodeksas nepateikia sugyventinio sąvokos, manytina,

[135] Europos žmogaus teisių teismo 2007 m. birželio 28 d. sprendimas byloje Wagner ir J.M.W.L. prieš Liuksemburgą, Hudoc.Echr.Coe.int, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22001-81328%22]}.

[136] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

kad tiek sutuoktiniams, tiek bendrai gyvenantiems neįregistravus santuokos asmenims suteikiamos vienodos apimties teisės atstovaujant ir būti atstovaujamais administracinio nusižengimo byloje. Vis dėlto, šiuo atveju kyla klausimas, kokios priemonės būtų priimtinos administracinį nusižengimą tiriančiai ar nagrinėjančiai institucijai, kurios pagrįstų, kad asmenis iš tiesų sieja bendras gyvenimas? Panašu, kad šiuo atveju įstatymas palieka plačią diskreciją minėtoms institucijoms spręsti dėl bendro gyvenimo fakto egzistavimo, tad kyla rizika, kad skirtingose institucijose tokioje pačioje padėtyje esantys asmenys gali būti skirtingai traktuojami.

Beveik kiekvieno asmens gyvenime gali susiklostyti situacija, kai atsiranda poreikis sužinoti apie kitos asmens, esančio gydymo įstaigoje, sveikatos būklę. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme numatyta, kad konfidenciali informacija gali būti suteikiama kitiems asmenims tik turint rašytinį paciento sutikimą, [...] išskyrus atvejus, kai pacientas medicinos dokumentuose yra pasirašytinai nurodęs, koks konkretus asmuo turi teisę gauti tokią informaciją, taip pat tokios informacijos teikimo mastą ir terminus. [...] Kai pacientas laikomas negalinčiu protingai vertinti savo interesų ir nėra jo sutikimo, konfidenciali informacija gali būti suteikiama paciento atstovui, sutuoktiniui, sugyventiniui (partneriui), tėvams (įtėviams) ar pilnamečiams vaikams tiek, kiek tai būtina paciento interesams apsaugoti.[137] Taigi, siekiant sužinoti konfidencialią informaciją apie sugyventinio sveikatos būklę įstatymas suteikia dvi galimybes, t. y. sugyventinio raštu išreikšta valia, nurodant asmenį, kuris turi teisę gauti informaciją, ir, tais atvejais, kai valia raštu nebuvo pareikšta ir nėra galimybės to padaryti, įstatymas suteikia teisę sugyventiniui, lygiai taip pat kaip ir sutuoktiniui, susipažinti su konfidencialia informacija apie kito sugyventinio sveikatos būklę. Kaip ir Administracinių nusižengimų kodekso atveju, šiuo atveju taip pat kyla klausimas, kaip sugyventinis turėtų įrodyti sveikatos priežiūros įstaigai savo statusą ir kokios įrodinėjimo priemonės būtų pakankamos.

Paminėtinas ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Šio įstatymo tikslas – ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą. Artima aplinka laikytina aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.[138] Kaip matyti, šiuo įstatymu apsauga suteikiama ne tik sutuoktiniams ar asmenims, gyvenantiems

[137] „Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas“, e-Seimas, 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31932/asr?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

[138] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, eSeimas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

registruotoje partnerystėje, visiems kartu gyvenantiems ir bendrą ūkį tvarkantiems asmenims, t. y. asmenis, nesantiems jokiame formaliame ryšyje.

Pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksą tam tikrai grupei priskirti nuteistieji turi teisę [...] per du mėnesius gauti vieną ilgalaikį ir vieną trumpalaikį pasimatymą.[139] Šis kodeksas taip pat įtvirtina, kad ilgalaikiai pasimatymai leidžiami tik su sutuoktiniu, sugyventiniu arba asmeniu, su kuriuo nuteistasis turi bendrą vaiką, jei nei nuteistasis, nei šis asmuo nėra susituokęs su kitu asmeniu arba neturi sugyventinių ir šis vaikas yra Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka registruotas kaip bendras nuteistojo ir į pasimatymą atvykusio asmens vaikas.[140] Šiuo metu galiojančios Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės[141] papildomų kliūčių sugyventiniams atvykti į pasimatymus su nuteistaisiais ar sulaikytaisiais nenumato, tačiau taip buvo ne visada. Pagal anksčiau galiojusias Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisykles, nuteistojo sugyventinis, kuris yra nurodytas suimtojo (nuteistojo) asmens anketoje, atvykęs aplankyti nuteistojo, privalėjo pateikti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą ir įrodymus apie bendrą gyvenimą su nuteistuoju ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravus santuokos.[142] Teisingumo ministerija buvo viešai informavusi, kad bendro gyvenimo įrodymu gali būti laikoma pažyma iš Gyventojų registro tarnybos apie šeiminę padėtį, pažyma apie bendro gyvenimo su nuteistuoju metu deklaruotą tą pačią gyvenamąją vietą, taip pat įrodymai dėl asmeninių ryšių palaikymo su nuteistuoju kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu. Gali būti pateikti ir kiti faktiniai duomenys, patvirtinantys bendrą gyvenimą su nuteistuoju ne mažiau kaip vienerius metus neįregistravus santuokos.[143] Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje konstatavo, „vien partnerystės neįregistravimas įstatymų nustatyta tvarka, nesant galiojančio tai reglamentuojančio norminio teisės akto, negali būti vertinamas kaip kliūtis, užkertanti asmenims, atitinkantiems kitus sugyventinio statusui keliamus reikalavimus, galimybę pasinaudoti Bausmių vykdymo kodekso 94 straipsnio 3 dalyje

[139] „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas“, e-Seimas, 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

[140] „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas“, e-Seimas, 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

[141] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. sausio 21 d. įsakymas Nr. 1R-25 „Dėl pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00b6ca03c8d11eabd71c05e81f09716?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

[142] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. Nr. 194 įsakymas „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“, e-Seimas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.216039?jfwid=-16t2uzr5rd.

[143] Nuteistuosius galės lankyti ir sugyventiniai, https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/kriminalai/2007/01/03/news/nuteistuosius-gales-lankyti-ir-sugyventiniai-5974900/.

numatytomis teisėmis. Tokia išvada padaryta atsižvelgus ir į Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio nuostatas.“[144] Vis dėlto, logiškai sistemiškai aiškinant CK nuostatas ir laikant, kad partnerystė pripažįstama tik tokiu atveju, kai asmenys, įregistravę partnerystę, bendrai gyvena ne trumpiau kaip vienerius metus neįregistravę santuokos, įsigaliojus šiam CK teisiniam reglamentavimui partneriai atsidurtų blogesnėje padėtyje lyginant su sutuoktiniais, nes remdamiesi registruotos partnerystės nuostatomis tam tikras teises įgytų ne iš karto po partnerystės įregistravimo, bet tik pragyvenę ne mažiau kaip vienerius metus.

**Baudžiamoji teisė.** Analizuojant baudžiamosios teisės nuostatas ir sugyventinių padėtį, pažymėtina, kad šioje srityje svarbios nuostatos, suteikiančios galimybę naudotis specialiomis šeimos narių teisėmis, pavyzdžiui, neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus teisme, išvengti atsakomybės už nepranešimą apie šeimos nario padarytą nusikaltimą ir kt.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas numato, kad asmens šeimos nariais laikomi kartu su tuo asmeniu gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos, arba asmuo, su kuriuo tas asmuo CK nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką, taip pat sutuoktinio tėvai, buvę sutuoktiniai.[145] Vertinant baudžiamojo proceso kodekso nuostatas, darytina išvada, kad jos apima ne tik registruotoje partnerystėje gyvenančius asmenis, bet kitokioje neformalioje sąjungoje gyvenančius asmenis.

Lietuvos teismų praktikoje, remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, pažymima, kad minėta Baudžiamojo proceso kodekso „nuostata įgyvendinama Konstitucijos 31 str. 3 d. įtvirtinta kiekvieno žmogaus teisė pačiam nuspręsti, ar duoti parodymus savo byloje, liudyti šeimos narių ar giminaičių bylose, ar atsisakyti tai daryti. [...] pagal baudžiamąjį įstatymą tai, kad partnerystė nebuvo įregistruota, netrukdo pripažinti asmenį kaltininko, su kuriuo tas asmuo bendrai gyveno, šeimos nariu.“[146]

Atkreiptinas dėmesys, kad „pagal Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, vien tai, kad bendras gyvenimas neįregistravus santuokos negali būti įregistruotas, neduoda pagrindo teigti, kad šeimos nariais pripažįstant kartu gyvenančius asmenis pažeidžiamos baudžiamojo bei baudžiamojo proceso normos. Vadinasi, BPK 38 straipsnyje įvardyti bendrai gyvenantys santuokos neįregistravę asmenys nėra tapatu sugyventiniams pagal CK XV skyriaus normas, ir tokiu būdu ši

[144] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinimas, LVAT, žiūrėta 2020 m. vasario 20 d., https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/d1_26_apibendrinimas.pdf.
[145] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 38 straipsnis, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr.
[146] Vilniaus apygardos teismo 2013 gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-352-387-2013, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://eteismai.lt/byla/67182126509226/1A-352-387-2013.

šeimos narių apibrėžimo dalis laikytina savarankiška teisine sąvoka. Be to, kaip yra pabrėžęs R. Jurka, „šeimos fenomenas baudžiamosios teisenos srityje turėtų būti suvokiamas plačiau nei tas pats fenomenas pagal privatinę teisę“.[147] Atsižvelgiant į tai, baudžiamojoje teisėje šeimos nariai turėtų būti vertinami daug plačiau, į šią sąvoką įskaitant ir bendrai gyvenančius santuokos neįregistravusius asmenis.

Vis dėlto viešosios teisės aspektu, neregistruotas bendras gyvenimas ne visais atvejais galės būti ginamas visa apimti, nes priimant tam tikrus administracinius sprendimus, pvz., dėl prieglobsčio suteikimo ir siekiant užtikrinti nacionalinio saugumo interesus, bus būtina pateikti formalius bendro gyvenimo neįregistravus santuokos fakto patvirtinimus.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, nagrinėdamas bylą ir remdamasis ES teisiniu reglamentavimu, konstatavo, kad Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyvoje 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančioje Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinančioje Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB ir 93/96/EEB (toliau – ir Direktyva), [...] „šeimos narys“ turėtų reikšti ir registruotą partnerį, jei priimančiosios valstybės narės teisė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Direktyvos 2 straipsnio 2 punkto a ir b papunkčius Europos Sąjungos piliečio šeimos nariu yra laikomas inter alia jo sutuoktinis, taip pat partneris, su kuriuo Europos Sąjungos pilietis sudarė registruotą partnerystę, remiantis valstybės narės teisės aktais, jei priimančioji valstybė narė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai, ir laikantis atitinkamuose priimančiosios valstybės narės teisės aktuose nustatytų reikalavimų. [148] Taigi, šiuo atveju teisės ginamas ir saugomas bus ne bet koks bendras gyvenimas neįregistravus santuokos, o tik bendras gyvenimas registruotoje partnerystėje. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju turi būti pripažįstama ne tik skirtingų lyčių asmenų registruota partnerystė, bet ir tos pačios lyties porų, nes toks reikalavimas kyla iš konstitucinio visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvo ir Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnio“[149].

Atsižvelgiant į galiojantį teisinį reglamentavimą, darytina išvada, kad viešojoje (administracinėje ir baudžiamojoje) teisėje šeimos sąvoka yra aiškinama plačiau ir apima įvairias bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formas. Vis dėlto, tam tikrais atvejais bendro gyvenimo

[147] Giedrė Tomkevičiūtė, „Šeimos narių sąvokos neapibrėžtumas baudžiamajame procese: tos pačios lyties asmenų atvejo analizė“, Teisės apžvalga, 1/10 (2013): 96, https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30785/1/ISSN2029-4239_2013_N_1_10.PG_86-135.pdf.
[148] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1898/content.
[149] *Ibid.*

neįregistravus santuokos faktas turi turėti ir formalų patvirtinimą (registraciją). Toks reikalavimas gali būti pateisinamas siekiu apsaugoti nacionalinio saugumo interesus.

### 2.3.3. Socialinės apsaugos teisė: kokia valstybės įtvirtintų socialinių garantijų įtaka bendram gyvenimui neįregistravus santuokos

Lietuvoje socialinės apsaugos sistema sudaryta iš socialinio draudimo ir socialinės paramos. Socialinis draudimas apima pensijų, ligos ir motinystės (tėvystės), sveikatos, nedarbo draudimą ir draudimą nuo nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų. Socialinė parama apima piniginę socialinę paramą – socialines, šeimos, laidojimo pašalpas, šildymo, šalto ir karšto vandens, transporto ir kitų išlaidų kompensacijas – ir socialines paslaugas – socialinės globos įstaigas, senelių, neįgaliųjų, našlaičių globos, nakvynės namus, dienos centrus, taip pat pagalbą ir slaugą namuose. Pagrindines teises į socialinę apsaugą apibrėžia Lietuvos Respublikos Konstitucija.[150]

Lietuvos visuomenėje pasigirsta diskusijų, teigiančių, kad tėvų, kurie neįteisina savo bendro gyvenimo, padėtis yra kur kas geresnė nei susituokusių porų, tokie teiginiai remiasi vienišiems tėvams teikiamomis papildomomis garantijomis. Nors *de facto* yra kuriami šeimos santykiai, tačiau *de jure* tokie asmenys laikomi vienišais tėvais. Tad, peršasi išvada, kad bendras gyvenimas neįregistravus santuokos, kartais gali būti patrauklus dėl teikiamų socialinių garantijų.

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas[151] tėvams, vieniems auginantiems vaikus, garantuoja teisę pasilikti dirbti, kada darbdavys sprendžia dėl darbo sutarties nutraukimo darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės, taip pat tokiems asmenims suteikiamos papildomos atostogos. Darbo kodeksas taip pat numato, kad vieni auginantys vaiką turi teisę susitarti dėl ne viso darbo laiko. Tokia teisė numatyta ir susituokusiems asmenims, tačiau juos riboja vaiko amžius (ji taikoma tik sutuoktiniams, auginantiems vaiką iki trejų). Tokia pati galimybė taikoma ir tariantis dėl nuotolinio darbo. Daugiau papildomų garantijų asmenims, vieniems auginantiems vaikus, Darbo kodeksas nenumato.

Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas numato, kad bendrai gyvenantys asmenys – sutuoktiniai [...]; neįregistravę santuokos ir bendrą ūkį tvarkantys pilnamečiai ar veiksniais pripažinti nepilnamečiai vyras ir moteris [...]. Nepasiturintys gyventojai – bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo, kurie,

[150] „Lietuvos socialinės apsaugos sistema“, Visuotinė lietuvių enciklopedija, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.vle.lt/Straipsnis/Lietuvos-socialines-apsaugos-sistema-117704

[151] „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, eSeimas, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1c86438b-2e0e-489d-9099-a30d131f7cf9.

įvertinus jų turimą turtą ir pajamas, šio įstatymo nustatyta tvarka turi teisę gauti piniginę socialinę paramą.[152] Akivaizdu, kad teisę gauti piniginę socialinę paramą pagal įstatyme įtvirtintas sąlygas turi bendrai gyvenantys asmenys nepriklausomai nuo to, ar yra registravę santuoką, ar ne, šiuo atveju reikšmingas požymis yra bendro ūkio tvarkymas. Vis dėlto, atkreiptinas dėmesys, kad piniginė socialinė parama gali būti skiriama tik skirtingų lyčių bendrai gyvenantiems asmenims, t. y. bendrai gyvenantiems ir bendrą ūkį tvarkantiems tos pačios lyties asmenims piniginė socialinė parama vadovaujantis įstatymo nuostatomis nebūtų skiriama.

Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas nustato vienkartines ir periodines išmokas, užtikrinančias finansinę paramą šeimoms, auginančioms vaikus ar įvaikius, ir vaikams, netekusiems tėvų globos, jų dydžius, asmenų, turinčių teisę gauti išmokas, kategorijas, šių išmokų skyrimo ir mokėjimo sąlygas, tvarką ir finansavimą. Šis įstatymas įtvirtina, kad bendrai gyvenančių asmenų sąvoka atitinka tą, kuri įtvirtinta Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme.[153] Taigi įstatyme numatytais pagrindais teisę į išmoką turi tiek susituokę, tiek bendrai gyvenantys nesusituokę asmenys, kaip piniginės socialinės paramos atveju, juos turi sieti bendrai vedamas ūkis.

Taigi šiandieninėje visuomenėje įstatymų leidėjas bando atsižvelgti į visų visuomenės narių poreikius, jų teises ir teisėtus interesus. Vis dėlto tam tikrais atvejais sutuoktiniai turi mažiau galimybių pasinaudoti įstatymuose numatyta parama nei sugyventinių poros., pvz., „skaičiuojant šeimos pajamas atitinkamoms paslaugoms ar paramai natūra, kurių teikimas priklauso nuo šeimos gaunamų pajamų, gauti, nesusituokę asmenys, ypač turintys vaikų, yra palankesnėje padėtyje siekdami gauti socialines paslaugas ar priemones nei santuoką sudariusių šeimų nariai“[154].

[152] „Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas“, eSeimas, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215633/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.

[153] Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 2 straipsnis, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1DEDD43B92AE/asr

[154] Prof. Vytautas Mizaras ir kt., *Socialinės, ekonominės ir teisinės priemonės siekiant šeimų stabilumo ir plėtros* (Vilnius: Justitia, 2014), 65.

## 3. BENDRO GYVENIMO NEĮREGISTRAVUS SANTUOKOS TEISINIO REGLAMENTAVIMO PERSPEKTYVOS

Šiandieninėje visuomenėje yra nemaža dalis porų, tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties, kurios nesiekia savo santykių formalizuoti pasirinkdami vieną iš dviejų šiuo metu pagal Lietuvos Respublikos įstatymus galimų būdų – bažnytinę arba civilinę santuoką.

Kanados Aukščiausiasis teismas vienoje iš savo bylų yra pažymėjęs, kad sprendimas tuoktis ar ne yra asmeninis dalykas ir apima asmens socialinius, politinius, religinius ir finansinius aspektus.[155] Atsižvelgiant į šių asmeninių aspektų visumą, galima pagrįstai teigti, kad visuomenės transformuojasi ir skatina naujus dialogus, kurių pagrindu ieškomi sprendimai, kaip reglamentuoti visuomenėje vykstančius reiškinius ir procesus.

Santuoka, kaip vienas pagrindinių šeimos formavimo modelių, susiklostęs istoriškai, be abejonės turi svarbią vietą kiekvienos visuomenės gyvenime. Tačiau, kaip ir buvo minėta, šiuolaikiniai procesai, tokie kaip liberalėjanti visuomenė, pasikeitusios kultūros ir moralės normos, feminizmo iškilimas, lemia tai, kad visuomenės nariai ieško įvairių modelių santykių konstravimui. Todėl visiškai natūralu, kad keliami tokie klausimai, kaip tokio paties teisinio statuso suteikimas partneriams kaip ir sutuoktiniams, vyksta nuolatinė sprendimų paieška dėl tos pačios lyties asmenų kuriamų santykių modelio įteisinimo.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra pažymėjęs, kad „sudarę santuoką sutuoktiniai įgyja teises ir pareigas, privalo būti vienas kitam lojalūs, vienas kitą gerbti, remti moraliai ir materialiai, atsižvelgiant į kiekvieno jų galimybes, prisidėti prie bendrų šeimos poreikių tenkinimo. Sudarę santuoką, sutuoktiniai sukuria šeimos santykius kaip bendro gyvenimo pagrindą.“[156] Tad vertinant kitas bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formas, kyla klausimas, kurio iš šių teismo išvardytų požymių neturi kitais pagrindais kuriami šeimos santykiai kaip bendro gyvenimo pagrindas? Austrijoje, pvz., įstatymais įtvirtinta, kad partneriai yra įsipareigoję ilgalaikei partnerystei ir santykiams, grįstiems pasitikėjimu. Partneriai palaiko ir rūpinasi vienas kitu bei kuria savo partnerystę abipusiškai priimtinu būdu, remdamiesi atidumu ir pagarba vienas kitam.[157] Taigi, panašu, kad tiek santuokos, tiek kitais pagrindais kuriami šeimos santykiai grindžiami tais pačiais principais – lojalumu, pagarba ir parama.

---

[155] Alastair Nicholson, „The legal regulation of marriage“, Australasian Legal Information Institute, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., http://www5.austlii.edu.au/au/journals/MelbULawRw/2005/17.html#fn1.

[156] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254/2010, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://eteismai.lt/byla/102569413525243/3K-3-254/2010.

[157] „Registered (civil) partnerships“, Austrian Embassy London, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://www.bmeia.gv.at/en/austrian-embassy-london/service-for-citizens/civil-status-family/registered-civil-partnerships/.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad „valstybės narės privalo atsižvelgti į tos pačios lyties asmenų kitoje valstybėje narėje teisėtai sudarytą santuoką, taip pat ir registruotą partnerystę (jei pagal priimančiosios valstybės narės teisę registruota partnerystė traktuojama kaip lygiavertė santuokai) tiek, kiek tai būtina šių asmenų teisių, kylančių iš Europos Sąjungos teisės, *inter alia* teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, įgyvendinimui užtikrinti [...]“[158].

Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2010 m. balandžio 29 d. priimtoje rezoliucijoje Nr. 1728 (2010) „Diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės“, valstybės narės yra raginamos užtikrinti teisinį tos pačios lyties porų partnerystės pripažinimą, jei partnerystė yra galima ir tarp skirtingų lyčių asmenų. [159]

Europos Tarybos Ministrų Komitetas rekomendacijoje Nr. CM/Rec(2010)5[160] rekomendavo valstybėms narėms užtikrinti, kad būtų patvirtintos ir veiksmingai įgyvendintos teisinės ir kitos priemonės, skirtos kovai su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės, taip pat užtikrinti pagarbą lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teisėms, skatinti visuomenės toleranciją jiems. Šioje rekomendacijoje taip pat pažymėta, kad valstybės narės, kurių teisės aktais nėra reguliuojami tos pačios lyties asmenų partnerystės teisiniai santykiai, yra raginamos apsvarstyti galimybę reguliuoti tokius santykius nediskriminuojant nei tos pačios lyties, nei skirtingų lyčių porų ir suteikti teisines ar kitas priemones socialinėms praktinėms problemoms, su kuriomis jie susiduria gyvendami, spręsti.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje „nenustatyta bendra pareiga valstybėms dalyvėms vidaus teisėje užtikrinti tos pačios lyties asmenims galimybę sudaryti santuoką ar leisti partnerystę; šioje srityje valstybės naudojasi savo vertinimo laisve; tačiau pagal Konvencijos 8 straipsnį ir tos pačios lyties asmenų porų tiek privatus, tiek šeimos gyvenimas turi būti saugomas lygiai taip pat, kaip ir skirtingų lyčių asmenų porų, nes tos pačios lyties asmenų porų, sukūrusių stabilius *de facto* santykius, padėtis šeimos gyvenimo požiūriu yra lygiavertė (vienoda); [...]. Pagal Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalis, aiškinamas kartu su Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu asmenų lygybės principu ir diskriminacijos draudimu, yra saugomos ir ginamos visos šeimos, atitinkančios konstitucinę šeimos sampratą, pagrįstą nuolatinio ar ilgalaikio pobūdžio šeimos narių santykių turiniu, t. y. grindžiamą šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu

[158] Europos Teisingumo Teismo 2018 m. birželio 5 d. sprendimas byloje Nr. Byloje C-673/16, InfoCuria Teismo praktika, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=4D936A5A61B315F7F284E30E9AC44E40?text=&docid=202542&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6691056.

[159] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *supra note,* 148.

[160] Europos Tarybos Ministrų komiteto „Rekomendacija valstybėms narėms dėl priemonių kovai su diskriminacija seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės pagrindu“, Europos Taryba, žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804cb178.

prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas.[161]

2004 m. pateikto Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyta, kad „registruotos partnerystės atveju svarbūs tampa tie patys klausimai, kurie aktualūs ir reglamentuojant santuokas, t. y. partnerystės registravimo sąlygos, partnerystės negaliojimas, nutraukimas ir pan.“[162] Taip pat pažymima, kad paliečiant klausimą dėl partnerystės nutraukimo, minėto įstatymo projekte pažymima, kad „atsižvelgiant į santuokos ir partnerystės institutų panašumą ir siekiant racionalaus šių santykių reglamentavimo, įstatymo projekte pasirinktas antrasis variantas, būtent – nustatomas bendras principas, kad santuokos pabaigą reglamentuojančios normos pagal analogiją taikomos partnerystės pasibaigimui, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis. Šios išimtys buvo padarytos norint, kad partnerystės nutraukimas būtų paprastesnis, tačiau ne toks liberalus, kad tai trukdytų apsaugoti šeimos santykius sukūrusių asmenų ir jų vaikų interesus (išimtys leidžiančios nutraukti partnerystę administracine tvarka netaikomos, jei nuo partnerystės įregistravimo praėjo daugiau kaip vieneri metai ir jei sugyventiniai turi bendrų nepilnamečių vaikų).“[163]

Kito 2011 m. Partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad „delsimas priimti Partnerystės įstatymą pažeidžia kartu gyvenančių ir faktiškai šeimos santykius sukūrusių asmenų, norinčių įregistruoti savo santykius, teises ir teisėtus lūkesčius, teisinės sistemos vientisumo ir teisinio tikrumo principus.“[164]

Tuo tarpu Vengrijos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Vengrijos Respublikos Konstitucijos 15 straipsnį, konstatavo, kad „[...] Platus sutuoktiniams suteiktų teisių ir pareigų spektras neturėtų būti prieinamas tiems asmenims, kurie turi teisę tuoktis, tačiau nusprendė šia teise nepasinaudoti. Konstitucijos 15 straipsnyje nustatyta valstybės pareiga saugoti santuokos ir šeimos institucijas neapima pareigos saugoti ne santuoka grindžiamos partnerystės formų (Vengrijos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 154/2008)[165]

Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad pagal Pagrindinio Įstatymo 6 straipsnio 1 dalį santuokai suteikiama ypatinga valstybės apsauga, valstybė turi pareigą saugoti ir remti santuoką. Pagal šį konstitucinį įpareigojimą įstatymų leidėjas turi teikti pirmenybę

---

[161] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *supra note,* 148
[162] Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. IXP-3272, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.227530?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1ac1ea.
[163] *Ibid.*
[164] „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. XIP-3687, LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.408151?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
[165] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, supra note, 49.

santuokai, o ne kitoms gyvenimo kartu formoms, kaip antai vyro ir moters civilinei partnerystei (Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. 855/06).[166]

Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba 2011 m. liepos 29 d. nutarime konstatavo, kad santuokos tikslas yra ne tik užtikrinti asmenines, materialines ir tėvų pareigas, bet ir saugoti šeimą. Šiame nutarime Konstitucinė Taryba išaiškino, kad sutuoktinių, asmenų, sudariusių partnerystės sutartį, ir sugyventinių statusas yra skirtingas, ir konstatavo, kad teisinis reguliavimas, pagal kurį kompensacinė pensija skiriama tik mirusio asmens sutuoktiniui, ir nėra skiriama nei sugyventiniui, nei partneriui, neprieštarauja Konstitucijai (Konstitucinės Tarybos 2011 m. liepos 29 d. nutarimas Nr. 2011-155).[167]

Katalikų bažnyčios nuomone, „viešai pripažįstant *de facto* gyvenimo sąjungas, sukuriama asimetriška teisinė padėtis: visuomenė įsipareigoja kartu gyvenantiems asmenims, tuo tarpu pastarieji jos atžvilgiu neprisiima santuokai būdingų pareigų“[168] ir laiko tai bandymu primesti visai visuomenei tam tikrą elgesio modelį.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos įstatymų leidėjo laukia nemenki iššūkiai, siekiant atliepti pasaulines tendencijas ir užtikrinti tradicinių vertybių apsaugą. Vis dėlto manytina, kad bendras gyvenimas neįregistravus santuokos pagal sukuriamas teisines pasekmes ir pagal partnerių teises ir pareigas neturėtų būti visiškai prilyginamas santuokos sukuriamoms pasekmėms ir sutuoktinių teisėms bei pareigoms, juk asmenys, turėdami galimybę sudaryti santuoką ir šia teise nepasinaudodami, iš esmės sutinka, kad santuokos kuriamas statusas jiems yra nepriimtinas. Tačiau, turime nepamiršti keleto niuansų, visų pirma, valstybė pagal Konstituciją saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę, tad tam tikrais atvejais valstybei kyla pareiga užtikrinti visuomeninių santykių dalyvių teisių ir teisėtų interesų apsaugą, nepriklausomai nuo to, kokiu pagrindu susikūrė šeima. Be to, pagal Konstituciją, santuoka yra sudaroma vyro ir moters, taigi, tos pačios lyties asmenų santuoka yra negalima. Tačiau negalime ignoruoti socialinės realybės – tos pačios lyties poros egzistuoja, jos taip pat turi siekių sukurti šeiminius santykius ir patiria nusivylimą, kai šie santykiai įstatymu nėra saugomi.

[166] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, supra note, 49.
[167] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *supra note,* 148.
[168] „Šeima, santuoka ir de facto gyvenimo sąjungos“, *supra note,* 22.

# IŠVADOS

1. Akivaizdu, kad šiuolaikinėse demokratinėse valstybėse, kintant ir plėtojantis visuomeniniams santykiams, santuoka tampa ne vieninteliu šeimos organizavimo būdu. Bendras gyvenimas neįregistravus santuokos (partnerystė) visuomenėse pamažu tampa norma, todėl būtina teisinėmis priemonėmis užtikrinti šiems asmenims kylančių problemų sprendimą.

2. Faktinė santuoka ir bažnytinė santuoka – tai tam tikrais istoriniais periodais buvusios bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formos, kurių paplitimą visuomenėje lėmė įvairūs visuomeniniai faktoriai. Visuomeninių santykių plėtra, ypač kintantis požiūris į žmogaus teises, žmonių lygybę, privataus gyvenimo gerbimą, lemia ir partnerystės, kaip bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formos, evoliuciją.

3. Nors Lietuvoje įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos, vis dar negaliojančios, vis dėlto egzistuojančių santykių, kada asmenys pasirenka kitokį bendro gyvenimo būdą nei santuoka, negalima ignoruoti, o būtina tinkamomis teisinėmis priemonėmis užtikrinti silpnesniosios tokių santykių šalies interesų apsaugą. Šių asmenų teisių ir teisėtų lūkesčių apsaugos srityje būtina nepamiršti ir visuomenės (viešo) intereso, užtikrinant, kad asmenys, gyvenantys ne santuokoje ir kuriantys bendrą gyvenimą, visuomenės atžvilgiu taip pat įgytų tam tikrų pareigų.

4. Bendrai gyvenančių asmenų, neįregistravusių santuokos, turtinių interesų apsauga yra grindžiama jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties teisiniu institutu. Teisės normos, suteikiančios galimybes ginti turtines teises registruotos partnerystės atveju Civiliniame kodekse numatytos, tačiau ne tik iki šiol negalioja, bet ir per beveik dvidešimtmetį nebuvo panaikintos ar pakeistos. Įstatyme įtvirtintas registruotos partnerystės turtinių santykių reglamentavimas yra nenuoseklus, kai kuriais atvejais partneriams suteikiantis platesnes galimybes negu esamas sutuoktinių turtinių santykių reglamentavimas, tačiau, pvz., nenumato partnerių tarpusavio išlaikymo pareigos. Europos Sąjungos valstybėse registruota partnerystė iš esmės sukelia tokias pačias turtines teise ir pareigas kaip santuoka, išskyrus tam tikras išimtis.

5. Asmenys, pasirinkę bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos, paveldėti pagal įstatymą galimybės neturi. Tačiau asmenys įgyja teisę po vieno iš partnerio mirties susigrąžinti savo dalį, kurią įnešė kuriant partnerystę. Vienintelis teisėtas būdas vienam iš partnerių paveldėti – sudaryti testamentą. Vieno iš socialiai jautrių klausimų – teisės pasilikti bendrame būste vieno iš partnerių mirties atveju Lietuvos teisinis reglamentavimas nenumato, nors, iš kitų ES valstybių teisinio reglamentavimo matyti, kad ši teisė pripažįstama kaip reikšminga ir yra ginama įstatymu.

6. Asmenims, pasirinkusiems bendrą gyvenimą neįregistravus santuokos, civilinė atsakomybė gali kilti tiek įstatymų, tiek sutarčių pagrindu. Tačiau, sugyventiniai turi būti

apdairesni ir atsargesni nei sutuoktiniai sudarydami sandorius ir laikytis įstatymuose nustatytos sandorių formos, priešingu atveju gali susiklostyti situacija, kad bendroms reikmėms gauta nauda vėliau gali tapti tik vieno iš sugyventinių asmenine nauda ir pareiga atsakyti už prievolės įvykdymą. Atkreiptinas dėmesys, kad bendros skolos atveju, prievolė įvykdyti įsipareigojimus neišnyksta net ir nutrūkus sugyventinių bendram gyvenimui ar vienam iš jų mirus.

7. Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato pareigos po partnerystės nutraukimo išlaikyti buvusį partnerį, šis klausimas nėra nagrinėtas ir Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. ES valstybėse buvusių partnerių tarpusavio išlaikymo pareiga daugeliu atvejų prilyginama buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo pareigai.

8. Asmenys, kurie gyvena kartu nesudarę santuokos, galėtų turėti teisę įsivaikinti, tačiau kiekvienu atveju turėtų būti įvertinamas vaiko interesas, t. y. įvaikinimas turi tenkinti ne nesusituokusių porų, o vaiko interesus, šiuo atveju nesusituokusių porų interesas įvaikinti yra antraeilis. Kita vertus, pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus yra galimybė įsivaikinti nesusituokusiam asmeniui, tad, manytina, bendrai gyvenantys nesusituokę asmenys gali ja pasinaudoti ir vienas iš jų gali tapti įtėviu, jei taip bus geriausiai užtikrinamas vaiko interesas. ES valstybėse įsivaikinimo galimybė paprastai numatoma abiem asmenims tik tuo atveju, jei jie gyvena registruotoje partnerystėje ir tokia teisė paprastai suteikiam skirtingų lyčių poroms.

9. Viešojoje (administracinėje ir baudžiamojoje) teisėje šeimos sąvoka yra aiškinama plačiau nei civilinėje teisėje ir apima įvairias bendro gyvenimo neįregistravus santuokos formas. Vis dėlto, tam tikrais atvejais bendro gyvenimo neįregistravus santuokos faktas turi turėti ir formalų patvirtinimą (registraciją). Toks reikalavimas gali būti pateisinamas siekiu apsaugoti nacionalinio saugumo interesus.

10. Lietuvos įstatymai užtikrina galimybę sugyventiniams naudotis tokiomis teisėmis, kaip pvz., teisė lankyti partnerį įkalinimo įstaigoje, teisė atsisakyti liudyti prieš savo partnerį, gauti šeimoms skiriamą socialinę paramą. Tam tikrais atvejais įstatymai, siekiant užtikrinti viešojo intereso apsaugą, netgi įtvirtina pareigas sugyventiniams, pvz., deklaruoti turtą, privačius interesus.

11. Turint omenyje ir ES valstybių praktiką, reglamentuojant registruotą partnerystę, galima pagrįstai manyti, kad tam tikrais aspektais Lietuvoje teisinės partnerystės pasekmės bei sugyventinių teisės ir pareigos tampa labai panašios į santuokos teisines pasekmes. Vis dėlto neįsigaliojusios CK trečiosios knygos XV skyriaus nuostatos, leidžia pagrįstai teigti, kad bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) instituto reglamentavimas yra nepakankamas, siekiant užtikrinti tokią bendro gyvenimo formą pasirinkusių asmenų turtinių ir asmenių neturtinių teisių apsaugą kalbant tiek apie registruotą partnerystę, tiek neformalius šeiminius santykius.

## PASIŪLYMAI

1. Siūloma keisti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos XV skyriaus nuostatas ir numatyti, kad Civiliniame kodekse įtvirtinta registruota partnerystė taikoma tik tos pačios lyties porų kuriamiems šeimos santykiams formalizuoti ir registruotos partnerystės pasekmes su tam tikromis išimtimis, prilyginti santuokos sudarymo pasekmėms.

2. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintus teisinio reglamentavimo principus ir teismų praktiką, Civilinio kodekso trečiosios knygos XV dalyje įtvirtinti santuokos ir partnerystės sukeliamų teisinių pasekmių skirtumus, pvz., teisės kartu įsivaikinti tą patį vaiką ribojimą.

3. Priimti neformalios partnerystės (kohabitacijos) įstatymą ir jame įtvirtinti pagrindinius tokios partnerystės požymius, pvz., bendro ūkio vedimas, bendrų vaikų turėjimas, santykių stabilumas, t. y. tam tikras laikas, kuriant bendrus šeiminius santykius ir kt. Taip pat įstatymu įtvirtinti, neformalios partnerystės pradžios ir pabaigos momentus, bei jų sukeliamas teisines pasekmes, partnerių tarpusavio teisių ir pareigų turinį, tėvystės prezumpciją ir kt.

## LITERATŪRA

Internetiniai tinklalapiai


1. „Act on Registered Partnerships“. FinLex. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2001/en20010950_20011229.pdf.
2. „Adoption and Children: A Human Rights Perspective“. Council of Europe. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://rm.coe.int/16806dac00#P346_43463.
3. „Austria“. EuroFamily. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-at.
4. „Budintis globotojas: koks tai darbas ir ką reikia žinoti, norint juo tapti“. Vaiko Teisės. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://vaikoteises.lt/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-pertvarka/.
5. Butruille-Cardew, Charlotte. „Family law in France: overview“. Practical Law. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-615-3545?__lrTS=20200309174422287&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1#co_anchor_a301335.
6. „Civil Partnership in Cyprus“. Michael Chambers & Co LLC. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.chambers.law/civil-partnership-in-cyprus-2/.
7. „Civil unions act“. JusticeServices. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=12172&l=1.
8. Constandinidou-Stavropoulou Haroula, Konstantinos Stavropoulos. „Family law in Greece: overview“. PracticalLaw. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-571-0094?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1#co_anchor_a699736.
9. Prof. Dethloff, Nina, prof. Dieter Martiny, Mirjam Zschoche. „National report: Germany“. CefOnline. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-IR.pdf.
10. Dr. Del Giudice, Claudio. „Financial effects of the new civil partnership and cohabitation relationships under Italian law“. ItalyUKLaw. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://www.italy-uk-law.com/italian-news/financial-effects-of-the-new-regulated-relationships-under-italian-law/.
11. Fuglinszky, Adam. „Hungarian law and practice of civil partnerships with special regard to same-sex couples“. Heinonline. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cudetns9&div=42&id=&page=.

12. Hiltunen, Rainer, Kees Waaldijk, „Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners in Finland“. Leiden University. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12585/More-or-less-together08-Finland.pdf?sequence=10.
13. „Implementation Handbook for the Convenction on the Rights of Child“. UNICEF. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.
14. „Informal Relationships reports by jurisdiction“. ceflonline.net. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. http://ceflonline.net/informal-relationships-reports-by-jurisdiction/.
15. „Italy“. EuroFamily. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://www.eurofamily.eu/atlas_scheda-it.
16. Prof. Jänterä-Jareborg, Maarit, prof. Margareta Brattström, LisaMarie Eriksson. „National report: Sweden“. ceflonline.net. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. http://ceflonline.net/informal-relationships-reports-by-jurisdiction/.
17. „Kaip dalinamas sugyventinių turtas?“. Teisės klinika. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://teisesklinika.lt/kaip-dalinamas-sugyventiniu-turtas/.
18. „Kas yra įvaikinimas“. Vaiko Teisės. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/ivaikinimas/kas-yra-ivaikinimas.html.
19. „Lietuva tarp 5 šalių, kur mažiausiai vaikų gimsta ne santuokoje“. Euroblogas. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. https://euroblogas.lt/2018/04/23/lietuva-tarp-5-saliu-kur-maziausiai-vaiku-gimsta-ne-santuokoje/.
20. „Lietuvos socialinės apsaugos sistema“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. https://www.vle.lt/Straipsnis/Lietuvos-socialines-apsaugos-sistema-117704.
21. „Namų ūkiai ir šeimos, jų sudėtis ir dydis“. Oficialios statistikos portalas. Žiūrėta 2020 m. kovo 8 d. https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=827910.
22. Nicholson, Alastair. „The legal regulation of marriage“. Australasian Legal Information Institute. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. http://www5.austlii.edu.au/au/journals/MelbULawRw/2005/17.html#fn1.
23. Prof. Novak, Barbara. „Nationa report: Slovenia“. CefOnline. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Slovenia-IR.pdf.
24. „Nuteistuosius galės lankyti ir sugyventiniai“. lrytas.lt. Žiūrėta https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/kriminalai/2007/01/03/news/nuteistuosius-gales-lankyti-ir-sugyventiniai-5974900/.

25. Pocius, Gediminas. „Sutuoktinių turtinės prievolės“. GPocius. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://www.gpocius.lt/sutuoktiniu-turtines-prievoles/.
26. „Prof. V. Mizaras: partnerystės instituto nebuvimas – socialiai neteisinga situacija“. Vilniaus universitetas. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. http://naujienos.vu.lt/prof-v-mizaras-partnerystes-instituto-nebuvimas-socialiai-neteisinga-situacija/.
27. „Prof. Vytautas Mizaras. Šeimos autonomija bent laikinai apginta“. delfi.lt. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-mizaras-seimos-autonomija-bent-laikinai-apginta.d?id=58971301.
28. „Registered (civil) partnerships“. Austrian Embassy London. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.bmeia.gv.at/en/austrian-embassy-london/service-for-citizens/civil-status-family/registered-civil-partnerships/.
29. Roagna, Ivana „Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights“. echr.coe.int. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Roagna2012_EN.pdf.
30. „Santuoka“. Vilniaus Šv. Vyskupo Stanislovo ir Šv. Vyskupo Vladislovo arkikatedra bazilika. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://www.katedra.lt/santuoka/.
31. Sprindžiūnaitė, J. „Nesituoksi? Būkime partneriai“. Infolex. Žiūrėta 2020 m. vasario 28 d. https://infolex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=4034.
32. Prof. dr. Sverdrup, Tone. „National report: Norway“. ceflonline.net. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Norway-IR.pdf.
33. Dr. Šalamon, Neža Kogovšek. „Slovenia: Full Recognition as a Continuous Challenge“. The Peace Institute. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2013/01/Grid-for-survey_Slovenia_WEB-PUBLICATION.pdf.
34. „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“, lcn.lt. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/seima-santuoka-de-facto.html#%C5%A0eimos%20sekuliarizacija%20Vakaruose.
35. „Šeimos teisė“. Teisės gidas. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. http://www.teisesgidas.lt/modules/xoopsfaq/index_cat_id_1.html#167.
36. „Prof. Dainius Žalimas. Europos Žmogaus Teisių Teismo įtaka Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijai“ (pranešimas konferencijoje Europos žmogaus teisių konvencijos įgyvendinimas – tarp subsidiarumo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo priežiūros, Vilnius, 2016 m. rugsėjo 2 d.“. lrkt.lt. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/09/pranesimai_zalimas_2016-m.pdf.
37. „Žmogaus teisės“. Visi skirtingi, visi lygūs. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. http://visiskirtingivisilygus.lt/infocentras/zmogaus-teises/.

38. „What should you know about the Civil Partnership in Cyprus?“. AGP Law Firm. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://www.agplaw.com/what-should-you-know-about-the-civil-partnership-in-cyprus-faq/.
39. „Постановление ВЦИК от 19.11.1926 о введении в действие Кодекса законов о браке, семье и опеке (вместе с Кодексом), Pravo.levonevsky.org. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr6679.htm.

Lietuvos Respublikos teisės aktai, bylos ir kt. teisiniai dokumentai

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ea6d9af0-ccec-40db-9a33-199052a50dc3.
2. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.
3. „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. IXP-3272. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.227530?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
4. „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymas“, projektas Nr. XIP-3687. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.408151?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
5. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2,19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.232, 3.234, 3.235 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo $3.229^1$, $3.229^2$ straipsniais įstatymas“, projektas XP-2459. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.303068?positionInSearchResults=7&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
6. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235, 6.588, 6.590, 6.744 straipsnių pakeitimo įstatymas“, projektas Nr. XIP-3688. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.408152?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
7. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.140, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 3.2291, 3.2341, 3.2342 straipsniais įstatymas“, projektas Nr. XIP-4097. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.418672?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.

8. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.1, 3.3, 3.16, 3.140, 3.150, 3.194, 3.229, 3.230, 3.231, 3.234, 3.235 straipsnių ir III knygos III dalies ir VI skyriaus pavadinimų pakeitimo, Kodekso papildymo 3.230(1) ir 3.230(2) straipsniais, bei 3.232 ir 3.233 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas“, projektas Nr. XIIP-2849. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/24a88f90d20a11e49a8e8a8aa8141086?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
9. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19 ir 3.229 straipsnių pakeitimo įstatymas“, projektas Nr. XIIP-3561. LRS. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/6bcb7dd0610f11e5b316b7e07d98304b?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=534f5a12-efc5-4408-80ac-b99c88a1a1ea.
10. „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodekso patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20471?jfwid=q86m1vv2y.
11. „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1c86438b-2e0e-489d-9099-a30d131f7cf9.
12. „Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-334 „Dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/15fd41a0ccd811e6a2cac7383cbb90a3.
13. „Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.27942/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f7114ec5-d522-47e9-8fae-582c1658e187.
14. „Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41669/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f7114ec5-d522-47e9-8fae-582c1658e187.
15. „Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://e-

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84605/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f7114ec5-d522-47e9-8fae-582c1658e187.

16. „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=17738f02-8af6-4bd4-b223-f6649ab950a8.
17. „Vaiko teisių konvencija“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=17738f02-8af6-4bd4-b223-f6649ab950a8.
18. „Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42261?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=17738f02-8af6-4bd4-b223-f6649ab950a8.
19. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.
20. „Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas“. e-Seimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.31932/asr?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.
21. „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas“. e-Seimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.
22. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. sausio 21 d. įsakymas Nr. 1R-25 „Dėl pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“. e-Seimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00b6ca03c8d11eabd71c05e81f09716?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5b32a427-fa8c-40a2-92cc-1b0556e88b2e.
23. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. Nr. 194 įsakymas „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“. e-Seimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.216039?jfwid=-16t2uzr5rd.

24. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. e-Seimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr.
25. „Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EEE59417F13/asr.
26. „Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1DEDD43B92AE/asr.
27. „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E14E65020CCC.
28. „Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas“. LRKT. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta444/content.
29. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LRKT. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content.
30. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 1999 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K - 3 – 106/1999 m.“ Teisesgidas.lt. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=16776.
31. „Kauno apygardos teismo 2015 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1715-254/2015“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 2 d. https://eteismai.lt/byla/242176390371991/2A-1715-254/2015.
32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 3K-3-148/2008“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://eteismai.lt/byla/87303224208656/3K-3-148/2008.
33. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 7 d. nutartis Nr. 3K-7-6/2007 (S)“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://eteismai.lt/byla/63726540752588/3K-7-6/2007.
34. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis Nr. 3K-7-563/2005“. teisesgidas.lt. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=29243.
35. „Kauno apygardos teismo 2019 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-45-924/2019“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://eteismai.lt/byla/191983962613440/e2A-45-924/2019.

36. „Lietuvos Apeliacinio Teismo 2019 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje E2A-314-943/2019“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://e-teismai.lt/byla/57929532487692/e2A-314-943/2019.
37. „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje „Dėl bendro gyvenimo metu įgyto ir sukurto turto pripažinimo bendrąja daline nuosavybe ir turto dalių nustatymo“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://eteismai.lt/byla/101038994597945/e2A-154-794/2019.
38. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62/2015 (S)“. liteko.teismai.lt. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a2e9e8d-ce11-4924-9bc5-bf80cc489588.
39. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2010“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://eteismai.lt/byla/53253943381413/3K-3-553/2010.
40. „Lietuvos Apeliacinio Teismo 2019 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje E2A-314-943/2019“. eTeismai.. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. https://e-teismai.lt/byla/57929532487692/e2A-314-943/2019.
41. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-134/2011“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://eteismai.lt/byla/45198593157383/3K-3-134/2011.
42. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-84/2014“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://eteismai.lt/byla/183653499861485/3K-3-84/2014.
43. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-133-421/2019“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://eteismai.lt/byla/117246085965905/e3K-3-133-421/2019?word=svetimo%20turto%20tycinis%20sunaikinimas.
44. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-410/2011“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://eteismai.lt/byla/1168103739279/3K-3-410/2011.
45. „Kauno apygardos teismo 2010 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1149-254“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://eteismai.lt/byla/86514030468561/2A-1149-254/2010.

46. „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėj byloje Nr. 2S-758-253/2015“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://e-teismai.lt/byla/103204980525431/2S-758-253/2015.
47. „Šiaulių apygardos teismo 2018 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-578-883/2018“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://eteismai.lt/byla/255437678933473/e2S-578-883/2018.
48. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010, eTeismai, žiūrėta 2020 m. vasario 15 d., https://eteismai.lt/byla/145115196261515/3K-P-186/2010.
49. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2007“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://eteismai.lt/byla/94530755818464/3K-3-607/2007.
50. „Šiaulių miesto apylinkės teismo 2010 m gruodžio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-5767-841/2010“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://eteismai.lt/byla/98612067016601/2-5767-841/2010.
51. „Vilniaus apygardos teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1334-431/2013“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://eteismai.lt/byla/174713062893140/2A-1334-431/2013.
52. „Kauno apygardos teismo 2011 m. lapkričio 2 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-2286-254/2011“. eTeismai, Žiūrėta 2020 m. vasario 15 d. https://eteismai.lt/byla/276693710453363/2-2286-254/2011.
53. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinimas“. LVAT. Žiūrėta 2020 m. vasario 20 d. https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/d1_26_apibendrinimas.pdf.
54. „Vilniaus apygardos teismo 2013 gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-352-387-2013“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/67182126509226/1A-352-387-2013.
55. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LRKT. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1898/content.
56. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254/2010“. eTeismai. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/102569413525243/3K-3-254/2010.

57. „The Principles of European family law regarding the property, maintenance and succession rights of couples in de facto unions“. ceflonline.net. Žiūrėta 2020 m. vasario 3 d. http://ceflonline.net/wp-content/uploads/English-De-Facto.pdf.
58. „Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektas“ Nr. XIP-3687 aiškinamasis raštas. TAR. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.408154?jfwid=1difh0haoo.
59. „Europos Tarybos Ministrų komiteto „Rekomendacija valstybėms narėms dėl priemonių kovai su diskriminacija seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės pagrindu“. Europos Taryba. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804cb178.

Moksliniai straipsniai

1. Dr. Beliūnienė, Lina, Mindaugas Lankauskas, Virgilijus Pajaujis, Johanas Baltrimas. „Partnerystės instituto reglamentavimas Europos valstybėse. Teisinės galimybės Lietuvoje?“. *Teisės e-aktualijos*, 2 (11) (2016): 4-29. http://teise.org/wp-content/uploads/2017/01/aktualijos-16_2_Nr11.pdf.
2. Čirbaitė, Miglė. „Paveldėjimas Europoje: nuo Airijos iki Vokietijos“. *Notariatas,* 9 (2010): 39-113. https://www.notarurumai.lt/leidiniai.
3. Juozapaitienė, Rusnė. „Bažnytinės santuokos registracija“, *Kultūra ir visuomenė* 2 (3) (2011): 101-123. http://culturesociety.vdu.lt/wp-content/uploads/2012/01/9.-R_Juozapaitiene_Baznytines-santuokos-registracija.pdf.
4. Garrison, Marsha „The decline of formal marriage: inevitable or reversible?“ *Family law quarterly, 41 (3)* (2007): 490-518. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1084562.
5. Kudinavičiūtė-Michailovienė, Inga. „Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos“. *Jurisprudencija*, 4 (106) (2008): 27-35. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2592/3681.
6. Kudinavičiūtė-Michailovienė, Inga. „Teisinė šeimos forma“, *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų,* Gediminas Sagatys, 397-440. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
7. Kudinavičiūtė-Michailovienė, Inga. „Regulation of Informal Relationships in Lithuania“, *European Family Law in Action: Volume IV Informal Relationships*, Katharina Boele-Woelki, Charlotte Mol, Emma van Gelder Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2015.

8. Maslauskaitė, Aušra. „Asmeninių namų ūkių gyventojų šeiminė padėtis“. Iš *Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida,* 91-100. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2006. https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=10987.
9. Doc. dr. Meilius, Kazys, doktorantas Gediminas Sagatys. „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų kelias į pripažinimą“. *Jurisprudencija* 28(20) (2002): 128-136. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3602/3394.
10. Doc. dr. Miškinis, Petras Algirdas. „Sugyventinių teisių reglamentavimo problemos“, *Jurisprudencija*, 37 (29) (2003): 66-72. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3480/3274.
11. Perkumienė, Dalia, Rūta Brazienė. „*Santuokos institutas valstybės ir Bažnyčios požiūriu“, Soter :religijos mokslo žurnalas*, 12 (40) (2004): 15-27.
12. Tomkevičiūtė, Giedrė. „Šeimos narių sąvokos neapibrėžtumas baudžiamajame procese: tos pačios lyties asmenų atvejo analizė“. *Teisės apžvalga* 1/10 (2013): 86-135. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30785/1/ISSN2029-4239_2013_N_1_10.PG_86-135.pdf.

Knygos, monografijos

1. Boele-Woelki, Katharina, Frédérique Ferrand, Cristina González-Beilfuss, Maarit Jänterä-Jareborg, Nigel Lowe, Dieter Martiny, Velina Todorova. *Principles of European family law regarding property, maintenance, and succession rights of couples in de facto unions.* Cambridge: Intersentia Ltd, 2019.
2. Jonaitis, Marius. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2014.
3. Maksimaitis, Mindaugas. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija.* Vilnius: Justitia, 2005.
4. Mizaras, Vytautas, Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Kristina Ambrazevičiūtė, Vytautas Gavelis, Evaldas Visockas. *Socialinės, ekonominės ir teisinės priemonės siekiant šeimų stabilumo ir plėtros.* Vilnius: Justitia, 2014.

Tarptautinių teismų sprendimai

1. „Europos Žmogaus teisių teismo 2015 m. liepos 21 d. sprendimas byloje *Oliari ir kiti prieš Italiją* (18766/11/36030/11)“. HUDOC. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156265%22]}.
2. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Schalk ir Kopf prieš Austriją* (30141/04)“. HUDOC. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-99605%22]}.

3. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Kroon ir kt. prieš Nyderlandus* (18535/91)“. HUDOC. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57904%22]}.
4. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 2 d. sprendimas byloje *Şerife Yigit prieš Turkiją* (3976/05). HUDOC. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-101579%22]}.
5. „Europos žmogaus teisių teismo 2007 m. birželio 28 d. sprendimas byloje Wagner ir J.M.W.L. prieš Liuksemburgą (76240/01)“. HUDOC. Žiūrėta 2020 m. vasario 12 d. https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22001-81328%22]}.
6. „Europos Teisingumo Teismo 2018 m. birželio 5 d. sprendimas byloje Nr. Byloje C-673/16“. InfoCuria Teismo praktika. Žiūrėta 2020 m. vasario 22 d. http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=4D936A5A61B315F7F284E30E9AC44E40?text=&docid=202542&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6691056.

## ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Šiuolaikinėse demokratinėse valstybėse, kintant ir plėtojantis visuomeniniams santykiams, santuoka tampa ne vieninteliu šeimos sudarymo būdu, o bendras gyvenimas neįregistravus santuokos (partnerystė) pamažu tampa norma. Kyla poreikis užtikrinti, kad teisinėmis priemonėmis būtų sprendžiamos problemos, su kuriomis gali susidurti šie asmenys ar jų vaikai. Todėl šio magistro baigiamojo darbo tikslas yra atskleisti asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, teisių ir pareigų turinį, galimybes ginti savo teises ir teisėtus interesus, kartu identifikuojant teisinio reglamentavimo probleminius aspektus ir formuluojant galimus pasiūlymus reguliavimo tobulinimui.

Išanalizavus Lietuvos teisinį reglamentavimą ir teisinio reglamentavimo iniciatyvas, Lietuvos teismų praktiką, ES valstybių praktiką, galima pagrįstai teigti, kad bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) instituto Lietuvoje teisinis reglamentavimas yra nepakankamas, siekiant užtikrinti tokią bendro gyvenimo formą pasirinkusių asmenų turtinių ir asmenių neturtinių teisių apsaugą.

**Raktiniai žodžiai:** partneris, sugyventinis, partnerystė, turtinės teisės, neturtinės teisės.

## ANNOTATION

Due to the change and development of public relations in modern democracies the marriage becomes not the only way of formation of family, the living together without a marriage (partnership) gradually becomes the norm. There is a need to ensure the legal measures for the solutions of the problems with which these persons or their children may face. Therefore, the aim of this master`s thesis is to reveal the content of the rights and duties of the persons living together without a marriage, the possibilities to defend their rights and legitimate interests as well as to identify the problematic aspects of the legal regulation and to formulate the possible proposals for the regulatory improvement.

After the analysis of Lithuanian legal regulation and the proposals for the regulation, Lithuanian courts practice, the practice of EU member states, it can be reasonably stated that the legal regulation of the institute of the living together without a marriage is insufficient to ensure the protection of property and non-property rights of persons who have chosen to live in a such form.

**Key words:** partner, cohabitant, partnership, property rights, non-property rights.

## SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Šiuolaikinėse demokratinėse valstybėse, kintant ir plėtojantis visuomeniniams santykiams, santuoka tampa ne vieninteliu šeimos organizavimo būdu, o bendras gyvenimas neįregistravus santuokos (partnerystė) pamažu tampa norma. Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo neapibrėžtumas kelia praktinių problemų asmenims, kurie pasirinko gyventi kartu ir neregistruoti santuokos, ar jų vaikams. Taigi šio magistro baigiamojo darbo „Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinis reglamentavimas: teoriniai ir praktiniai aspektai“ tikslas – atskleisti asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos, teisių ir pareigų turinį, galimybes ginti savo teises ir teisėtus interesus, kartu identifikuojant teisinio reglamentavimo probleminius aspektus ir formuluojant galimus pasiūlymus reguliavimo tobulinimui.

Šio darbo uždaviniai: atskleisti bendro gyvenimo neįregistravus santuokos instituto prigimtį, poreikį reglamentuoti šiuos santykius, išanalizuoti šių santykių formas; išanalizuoti asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos (partnerių, sugyventinių), turtinių ir neturtinių teisių turinį, šių teisių įgyvendinimo probleminius aspektus, lyginant su sutuoktinių analogiškomis teisėmis, ir partnerių (sugyventinių) bei sutuoktinių teisinio statuso suvienodinimo teisines pasekmes; įvertinus buvusias asmenų, bendrai gyvenančių neįregistravus santuokos (partnerių, sugyventinių), teisinio instituto reglamentavimo iniciatyvas, remiantis atlikta turtinių ir asmeninių neturtinių teisių analize, pateikti pasiūlymus dėl šio instituto teisinio reglamentavimo.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, kur pirmojoje nagrinėjama bendro gyvenimo neįregistravus santuokos ištakos ir formos, antrojoje – asmenų, gyvenančių kartu ir neįregistravusių santuokos, teisinio statuso ypatumai, trečiojoje – minėtų santykių buvusios teisinio reglamentavimo iniciatyvos ir galima jų transformacija, aptariamos perspektyvos, taip pat pateikiamos išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Esminė šio magistro baigiamojo darbo išvada – bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) instituto teisinis reglamentavimas yra nepakankamas, siekiant užtikrinti tokią bendro gyvenimo formą pasirinkusių asmenų turtinių ir asmenių neturtinių teisių apsaugą.

## SUMMARY

Due to the change and development of public relations in modern democracies the marriage becomes not the only way of formation of family, the living together without a marriage (partnership) gradually becomes the norm. The uncertainty of the legal regulation of living together without a marriage raises practical problems for persons who have chosen to live in such form or for their children. Thus, the aim of this master thesis titled "The legal regulation of living together without a marriage: theoretical and practical aspects" is to reveal the content of the rights and duties of the persons living together without a marriage, the possibilities to defend their rights and legitimate interests as well as to identify the problematic aspects of the legal regulation and to formulate the possible proposals for the regulatory improvement.

The tasks of this master thesis are these: to reveal the nature of the living together without a marriage, the need to regulate such relationships, to analyze the forms of these relationships; to analyze the content of property and non-property rights of persons living together without a marriage, the problematic aspects of the implementation of these rights in comparison with the parallel rights of spouses and the legal consequences of the unification of the legal status of partners (cohabitants) and spouses; to submit the proposals for the legal regulation of the legal institute of persons living together without a marriage (partners, cohabitants) based on the analysis of the previous proposals for the regulation of this institute as well as the analysis of property and non-property rights.

This master's thesis consists of an introduction, three parts where in the first one the origins and forms of living together without a marriage are analyzed, the second part analyzes the peculiarities of the legal status of persons living together without a marriage, the third part analyzes the previous proposals for the legal regulation of mentioned relationships and the possible transformation, also the perspectives of such relationships are discussed, as well as conclusions and suggestions, bibliography, annotation in Lithuanian and English, and summary in Lithuanian and English.

The main conclusion of this master theses is that the legal regulation of the institute of the living together without a marriage (partnership) is insufficient to ensure the protection of property and non-property rights of persons who have chosen to live in a such form.

## PRIEDAS

Lentelė. **Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos (partnerystės) teisinis reglamentavimas ES valstybėse narėse**[169]

| Valstybė | Ar reglamentuojama registruota partnerystė? | Ar registruota partnerystė taikoma ir (ar) tik tos pačios lyties asmenims? |
|---|---|---|
| Airija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei, taip pat su tam tikromis išimtimis neregistruotoje sąjungoje nuolat gyvenantiems tos pačios ar skirtingos lyties asmenims (taip vadinamiems kvalifikuotiems sugyventiniams). |
| Austrija | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei. |
| Belgija | Ne. Suteikiama teisė tuoktis tiek skirtingų, tiek tos pačios lyties asmenims. | - |
| Bulgarija | Ne | - |
| Čekija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei. |
| Danija | Ne. Suteikiama teisė tuoktis tiek skirtingų, tiek tos pačios lyties asmenims. | - |
| Estija | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei. |
| Graikija | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei[170] |
| Ispanija | Taip. Taip pat tos pačios lyties asmenims taip pat suteikta teisė tuoktis. | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei. |

[169] Pagrindinis lentelės šaltinis Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengta analitinė apžvalga „Šeimos ir santuokos sąvoka (ES valstybių narių konstitucijose, įstatymuose, ES teisėje, Europos žmogaus teisių teismo praktikoje, tarptautiniuose dokumentuose)“, žiūrėta 2020 m. vasario 13 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=14812.

[170] Nick Kampouris „The First Civil Partnership in Greece Takes Place in Volos (Photos)“, GreekReporter.com, žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., https://greece.greekreporter.com/2018/09/10/the-first-civil-partnership-in-greece-takes-place-in-volos-photos/

| | | |
|---|---|---|
| Italija | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei[171] |
| Kipras | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei[172] |
| Kroatija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei[173] |
| Latvija | Ne[174] | - |
| Lenkija | Ne[175] | - |
| Liuksemburgas | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei. |
| Malta | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei[176] |
| Nyderlandai | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei. |
| Portugalija | Ne. Suteikiama teisė tuoktis tiek skirtingų, tiek tos pačios lyties asmenims. | - |
| Prancūzija | Taip | Taikoma tiek skirtingų lyčių, tiek tos pačios lyties asmenų partnerystei. Taip pat suteikta teisė tos pačios lyties asmenims tuoktis. |
| Rumunija | Ne[177] | - |
| Slovakija | Ne | - |
| Slovėnija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei |
| Suomija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei[178.] Taip pat suteikta teisė tos pačios lyties asmenims tuoktis. |

[171] Dr. Claudio Del Giudice, supra note, 89.
[172] Bouli Hadjioannou, „567 civil partnerships in Cyprus since law adopted in 2015“, InCyprus, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://in-cyprus.com/567-civil-partnerships-in-cyprus-since-law-adopted-in-2015/.
[173] „Croatia“, EuroFamily, žiūrėta 2020 m. vasario 17 d., https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-hr.
[174] „Civilinė sąjunga ir registruota partnerystė“, Europa, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_lt.htm.
[175] *Ibid.*
[176] „Malta“, EuroFamily, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-mt.
[177] „Civilinė sąjunga ir registruota partnerystė“, *op. cit.*
[178] Dr. Salla Silvola, „National report: Finland“, CefOnline, žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Finland-IR.pdf

| | | |
|---|---|---|
| Švedija | Ne. Suteikiama teisė tuoktis tiek skirtingų, tiek tos pačios lyties asmenims. | - |
| Vengrija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei. |
| Vokietija | Taip | Taikoma tos pačios lyties asmenų partnerystei. |